Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

Gilles Dauvé
Kun kapinat kuolevat

Haettu 4.3.2013 osoitteesta:
http://takku.net/article.php/20081114235056457
Alkuteksti: Gilles Dauvé, Quand Meurent les Insurrections. ADEL,
Paris, 1998.

fi.theanarchistlibrary.org

Kun kapinat kuolevat

Gilles Dauvé

taarien ainoa polku menestykseen moninkertaistaa konkreettiset kommunistiset aloitteet, jotka tullaan tietenkin tuomitsemaan demokratian vastaisina ja jopa… ”fasistisina”. Kamppailua sellaisten keskustelun ja päätöksenteon paikkojen ja hetkien luomiseksi, jotka mahdollistavat liikkeen autonomian, ei voi erottaa elämän muuttamiseen tähtäävistä käytännön toimista.

> ”…kaikissa tähänastisissa vallankumouksissa on toiminnan muoto jäänyt aina koskemattomaksi, ja kysymys on ollut vain tämän toiminnan toisenlaisesta jakamisesta, työn jakamisesta uudelleen toisten ihmisten kesken. Kommunistinen vallankumous sen sijaan suuntautuu toiminnan tähänastista *muotoa* vastaan, hävittää *työn* ja lakkauttaa kaikkien luokkien vallan tehdessään lopun luokista itsestään, koska sen toteuttaa luokka joka ei enää ole luokka, jota ei tunnusteta luokaksi yhteiskunnassa, ja joka itse ilmentää nykyyhteiskunnan kaikkien luokkien, kansallisuuksien jne. purkautumista…”[22]

[22] Marx, *Saksalainen ideologia*

Sisältö

Brest-Litovsk: 1917 ja 1939 5
Ei ”Fasismi tai demokratia”: Fasismi ja demokratia 6
Rooma: 1919-1922 11
Torino: 1943 16
Volksgemeinschaft vs. *Gemeinwesen* 18
Berliini 1919-1933 20
Barcelona: 1936 26
Barcelona: toukokuu 1937 32
Sota nielee vallankumouksen 34
Anarkisteja hallituksessa 43
Kollektivisointien nousu ja tuho 47
Kollektivisoida vai kommunisoida? 52
1900-luvun taakse jättäminen? 55

kumouksellistamaan, myös Lokakuun vallankumous hajosi itsensä nielevään sisällissotaan. Sen murheellisuus johtui vallasta, joka ei pystynyt muuttamaan yhteiskuntaa ja taantui siksi vastavallankumoukselliseksi voimaksi.

Espanjan murhenäytelmässä proletaarit, koska he olivat jättäneet oman alueensa, jäivät vangeiksi konfliktiin, jossa porvaristo ja valtio olivat läsnä molemmilla puolilla rintamalinjojen takana. 1936-37 Espanjan proletaarit eivät taistelleet ainoastaan Francoa vastaan vaan myös fasistisia maita vastaan, demokratioita ja ”puuttumattomuuden” farssia vastaan, omaa valtiotaan vastaan, Neuvostoliittoa vastaan…

”Italialainen” ja ”saksalais-hollantilainen” kommunistinen vasemmisto (myös Mattick USA:ssa) olivat niiden harvojen joukossa, jotka luonnehtivat vuoden 1933 jälkeistä ajanjaksoa täysin anti-vallankumoukselliseksi, kun taas monet ryhmät (esimerkiksi trotskilaiset) aavistelivat herkästi kumouksellisia mahdollisuuksia Ranskassa, Espanjassa, Amerikassa jne.

1937 sulki historiallisen hetken, jonka 1917 oli avannut. Sen jälkeen kapitalismi ei hyväksynyt enää mitään muuta yhteisöä kuin omansa, mikä tarkoitti, ettei enää voinut olla mitään merkittävän kokoisia, pysyviä radikaaleja proletaariryhmiä. POUM:n loppu oli yhtä kuin entisen työväenliikkeen loppu.

Tulevaisuuden vallankumouksellisessa vaiheessa kaikkein kavalimpia ja vaarallisimpia kapitalismin puolustajia eivät ole kapitalismi- ja valtiomyönteisiä iskulauseita huutavat ihmiset vaan ne, jotka ovat käsittäneet totaalisen murtuman mahdollisuuden. He eivät suinkaan ihastele TV-mainoksia ja yhteiskunnallista alistuneisuutta vaan ehdottavat elämän muuttamista… mutta vaativat, että sitä varten rakennetaan ensin aito demokraattinen voima. Jos he onnistuvat dominoimaan tilannetta, niin tämän uuden poliittisen muodon luominen imee ihmisten energian, murentaa radikaalit pyrkimykset, ja keinojen muuttuessa itse tarkoitukseksi, tekee vallankumouksesta jälleen kerran ideologian. Heitä vastaan, ja tietenkin myös avoimen kapitalistista reaktiota vastaan, on prole-

tiin kommunisoimatta yhteiskuntaa ja se päätyi uuteen valtiovaltaan. Otto Rühle huomautti kirjassaan *Brown Fascism, Red Fascism* vuonna 1939, miten Ranskan vallankumous oli synnyttänyt sotilaallisen rakenteen ja strategian, joka vastasi riittävästi vallankumouksen yhteiskunnallista sisältöä. Se yhdisti porvariston rahvaaseen, kun taas Venäjän vallankumous ei onnistunut luomaan proletaarisiin periaatteisiin nojannutta armeijaa. Puna-armeijalla, jonka Puola päihitti 1920, oli enää tuskin mitään merkitystä vallankumouksen kannalta. Jo niinkin varhain kuin vuoden 1918 puolivälissä Trotski kiteytti asian kolmella sanalla: ”työ, kuri, järjestys”.

Hyvin johdonmukaisesti, ja ainakin aluksi täysin hyvässä uskossa, Neuvostovaltio säilytti itsensä hinnalla millä hyvänsä, ensin maailmanvallankumous mielessään, sitten itseään varten, ehdottomana prioriteettinaan saumoistaan ratkeamassa olevan yhteiskunnan kasassa pitäminen. Tämä selittää yhtäältä pienviljelijöille tehdyt myönnytykset omaisuuden suhteen ja sitä seuranneet pakkoluovutukset, jotka molemmat olivat seurausta kaiken yhteisöllisen elämän ja tuotannon purkautumisesta yhä enemmän. Toisaalta tämä selittää työläisten ja kaiken puolueen sisäisen opposition tukahduttamisen.

Tammikuussa 1921 ympyrä sulkeutui. Vuoden 1917 kumouksellinen aalto, jonka kapinat ja yksinkertaiset demokratiavaatimukset olivat saaneet liikkeelle, loppui samalla tavalla – paitsi että tällä kertaa työläisiä tukahdutti ”työläis”valtio. Valta, joka päätyy massamurhaamaan Kronstadtin kapinallisia sen sosialismin nimissä, jota se ei pystynyt toteuttamaan, ja joka jatkaa sitten toimintansa oikeuttamista valheilla ja panettelulla; tällainen voima osoittaa vain, ettei sillä enää ole mitään kommunistista luonnetta. Lenin koki fyysisen kuolemansa vuonna 1924, mutta vallankumouksellinen Lenin oli kuollut valtionpäämiehenä 1921 ellei jo aiemmin. Bolševismille ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin ryhtyä kapitalismin manageriksi.

Luonnollisena jatkona sellaiselle poliittiselle näkemykselle, joka oli lujasti päättänyt eliminoida kaikki esteet joita se ei pystynyt

> ”Jos Venäjän vallankumouksesta tulee merkki proletaarisen vallankumouksen alkamiselle lännessä, niin että molemmat täydentävät toisiaan, silloin voi nykyinen venäläinen maan yhteisomistus olla kommunistisen kehityksen lähtökohtana.”[1]

Tämä näkökulma ei toteutunut. Euroopan proletariaatti ei koskaan kohdannut Venäjän elävöitynyttä maalaiskommuunia.

Brest-Litovsk: 1917 ja 1939

Brest-Litovsk, Puola, joulukuu 1917: Bolševikit ehdottivat rauhaa ilman alueliitoksia Saksalle, joka oli päättänyt ottaa omakseen suuren kaistaleen tsaarin vanhasta, Suomesta Kaukasukselle ulottuneesta keisarikunnasta. Helmikuussa 1918 saksalaissotilaat, vaikka olivatkin ”proletaareja univormuissa”, tottelivat upseereitaan ja jatkoivat hyökkäystä neuvosto-Venäjää vastaan, ikään kuin heillä olisi yhä ollut vastassaan tsaarin armeija. Minkäänlaista veljeilyä ei esiintynyt, ja bolševikkivasemmiston kannattama vallankumouksellinen sota osoittautui mahdottomaksi. Maaliskuussa Trotskin oli pakko allekirjoittaa Saksan keisarin kenraalien sanelema rauhansopimus. ”Vaihdamme tilaa aikaan”, kuten Lenin asian muotoili, ja marraskuussa Saksan tappio muuttikin sopimuksen pelkäksi paperinpalaksi. Riistettyjen liittyminen yhteen yli rajojen ei kuitenkaan onnistunut toteutumaan käytännössä. Pari kuukautta myöhemmin, palatessaan sodan loputtua siviilielämään, näillä samoilla proletaareilla oli vastassaan virallisen työväenliikkeen ja *Freikorpsien* liitto. Tappio seurasi toistaan: Berliinissä, Baijerissa ja Unkarissa 1919; sitten Ruhrin Puna-armeija 1920; maaliskuun tapahtumat 1921…

Syyskuu 1939. Hitler ja Stalin ovat juuri jakaneet Puolan keskenään. Brest-Litovskin rajasillalla satoja Neuvostoliittoon paenneita

[1] Marx ja Engels, esipuhe *Kommunistisen manifestin* venäjänkieliseen painokseen 1882 (MECW 24, s. 426).

ja siellä ”vastavallankumouksellisina” vangittuja Saksan kommunistisen puolueen (KPD) jäseniä haetaan stalinismin vankiloista ja luovutetaan Gestapolle. Vuosia myöhemmin yksi heistä kertoo selkänsä arvista (”GPU teki nämä”) ja kiskotuista kynsistään (”ja se oli Gestapo”). Tasapuolinen kuvaus tämän vuosisadan alkupuolesta.

1917-37: kaksikymmentä vuotta jotka järkyttivät maailmaa. Toisiaan seuranneet kauhut, joita edustivat fasismi, sitten toinen maailmansota ja sitä seurannut kuohunta, olivat seurausta valtavasta yhteiskunnallisesta kriisistä, joka alkoi vuoden 1917 kapinoista ja päättyi Espanjan sisällissotaan.

Ei ”Fasismi tai demokratia”: Fasismi ja demokratia

Vasemmiston nykykäsityksen mukaan fasismi on paljas valtiovalta ja raaka pääoma naamionsa riisuneena, joten ainoa tapa päästä eroon fasismista on päästä eroon kapitalismista ylipäätänsä.

Hyvä niin. Valitettavasti analyysi kääntyy yleensä itseään vastaan: koska fasismi on kapitalismia pahimmillaan, meidän pitäisi estää sitä kehittymästä todella pahimpaansa, meidän pitäisi siis taistella ”normaalin”, ei-fasistisen kapitalismin puolesta ja jopa antaa tukemme ei-fasistisille kapitalisteille.

Ja kun fasismi ilmentää pääomaa sen taantumuksellisimmissa muodoissaan, johtaa tällainen näkemys yritykseen edistää pääomaa sen moderneimmissa, ei-feodaalisissa, ei-militaristisissa, ei-rasistisissa, ei-tukahduttavissa, ei-taantumuksellisissa muodoissa, siis liberaalimpaa kapitalismia, toisin sanoen kapitalistisempaa kapitalismia.

Samalla kun antifasismi selittää juurta jaksain miten fasismi palvelee ”suuryhtiöitä”[2], se pitää kiinni siitä, että fasismi oltaisiin voitu välttää vuonna 1922 tai 1933 joka tapauksessa, siis tuhoamat-

[2]Esim. Daniel Guérin, *Fascism and Big Business* (*New International* vol. 4 no. 10, 1938)

ja välineitä kollektiivisesti, niin kauan kuin on olemassa ”talous”, niin jokainen neuvosto tulee vääjäämättä menettämään voimansa johtokunnalle. Tässä eroamme sekä ”raatikommunismin” kannattajista että ”bordigisteista”, ja tästä syystä ensinmainitut luultavasti kutsuvat meitä bordigisteiksi ja jälkimmäiset raatikommunisteiksi.

1900-luvun taakse jättäminen?

Epäonnistuminen Espanjassa 1936-37 vastaa epäonnistumista Venäjällä 1917-21. Venäjän työläiset onnistuivat ottamaan vallan mutta eivät käyttämään sitä kommunistiseen muutokseen. Takapajuisuus, raunioina ollut talous ja kansainvälinen eristyneisyys eivät itsessään selitä harhaantumista. Marxin esittämää näkemystä maaseudun yhteisöllisten rakenteiden uuden muodon renessanssista, jota vuoden 1917 jälkeen voi kenties soveltaa uudella tavalla, ei siihen aikaan voinut ajatellakaan. Jos jätetään sikseen Leninin esittämä taylorismin ylistys ja Trotskin oikeutus sotilasammatille, niin lähes kaikille bolševikeille ja kolmannen internationaalin valtavalle enemmistölle, kommunistinen vasemmisto mukaan lukien, sosialismi tarkoitti kapitalistista sosialisointia *plus* neuvostoja ja tulevaisuuden maanviljelys nähtiin suurina, demokraattisesti hallittuina maatiloina. (Ero – ja se on valtava! – saksalais-hollantilaisen vasemmiston ja Kominternin välillä oli, että vasemmisto otti neuvostot ja demokratian vakavasti, kun taas Venäjän kommunistit, kuten heidän käytäntönsä osoitti, pitivät niitä vain taktisina sanamuotoina.)

Bolševikit kuvastavat parhaiten sitä, mitä tapahtuu vallalle, joka on vain valta ja jonka täytyy pitää kiinni asemastaan muuttamatta juurikaan todellisia olosuhteita.

Reformin ja vallankumouksen ero ei ole siinä, että vallankumous on väkivaltainen, vaan siinä, että vallankumouksessa kapina yhdistyy kommunisointiin. Venäjän sisällissota voitettiin 1919, mutta se sinetöi vallankumouksen kohtalon, kun voitto valkoisista saavutet-

se yhdistää sen, mikä on erotettu, menemättä sen pidemmälle. Siinä on valta, se manageroi, se hallinnoi, se valvoo, se rauhoittaa, se tukahduttaa: se on.

Poliittinen ylivalta (jossa kokonainen aatesuuntaus näkee ongelman *numero yksi*) juontuu ihmisolentojen kyvyttömyydestä ottaa vastuu itsestään ja järjestää itse oma elämänsä ja toimintansa. Tätä ylivaltaa ylläpitää vain proletaaria luonnehtiva perinpohjainen osattomuus. Kun kaikki osallistuvat oman olemassaolonsa tuottamiseen, lakkaa valtiolla nyt käytössään oleva painostamis- ja tukahduttamiskyky toimimasta. Valtio on kaikkivoipa siksi, että palkkatyön yhteiskunta riistää meiltä elämän, tuottamisen ja kommunikoinnin keinot, ja tunkeutuu vieläpä entiseen yksityiseen tilaan ja meidän tunne-elämiimme. Paras tae uuden valtarakenteen nousemista vastaan on mahdollisimman syvälle menevä olemassaolon edellytysten haltuunotto kaikilla tasoilla. Vaikka emme esimerkiksi haluakaan kaikkien tuottavan sähköään yksin omissa kellareissaan, niin Leviathanin ylivalta johtuu myös siitä tosiasiasta, että energia (oleellinen käsite, jonka englanninkielinen synonyymi power tarkoittaa myös valtaa) tekee meistä riippuvaisia teollisuuskomplekseista, jotka pysyvät vääjäämättä meihin nähden ulkopuolisina ja kaiken kontrollin ulottumattomissa, toimivatpa ne sitten ydinvoimalla tai jollain muulla energianlähteellä.

Jos käsittää valtion tuhoamisen aseellisena taisteluna poliisia ja armeijaa vastaan, erehtyy pitämään osaa kokonaisuutena. Kommunismi on ennen kaikkea toimintaa. Elämänmuoto, jossa ihmiset tuottavat itse yhteisen olemassaolonsa, halvaannuttaa tai ahmaisee nousua yrittävät erilliset vallat.

Bordigan vaalima valinta: ”Otammeko haltuumme tehtaan vai vallan?” (*Il Soviet*, 20. helmikuuta 1920) voidaan ja täytyy sivuuttaa. Emme sano: sillä ei ole väliä hallinnoiko tuotantoa johtokunta vai neuvosto, koska merkitystä on vain sillä, onko tuotantomme vapaata arvon tuottamisesta. Sanomme: niin kauan kuin tuotanto arvon vuoksi jatkuu, niin kauan kuin tuotanto on erotettu muusta elämästä, niin kauan kuin ihmiskunta ei tuota olemassaolonsa tapoja

ta suuryhtiöitä, jos työväenliike ja/tai demokraatit olisivat kasvattaneet tarpeeksi painetta estääkseen Mussolinia ja Hitleriä nousemasta valtaan. Antifasismi on loputon surkuhupaisa näytelmä: jospa vain vuonna 1921 Italian sosialistipuolue ja vasta perustettu Italian kommunistinen puolue olisivat liittoutuneet tasavaltalaisten voimien kanssa pysäyttääkseen Mussolinin… jos vain ei KPD olisi 1930-luvun alussa aloittanut veljesmurhaajan tapaan kamppailua SPD:tä vastaan, olisi Eurooppa säästynyt yhdeltä historian julmimmista diktatuureista, toiselta maailmansodalta, lähes koko mantereen kattaneelta natsivaltakunnalta, keskitysleireiltä ja juutalaisten tuhoamiselta. Vaikka tämän näkemyksen huomiot luokista, valtiosta sekä fasismin ja suurteollisuuden välisistä siteistä pitävät hyvin paikkansa, siltä jää huomaamatta, että fasismi nousi kaksitahoisesta epäonnistumisesta: ensin epäonnistuivat ensimmäisen maailmansodan jälkeiset vallankumoukselliset, kun sosiaalidemokratia ja parlamentaarinen demokratia nujersivat heidät, ja sitten, 20-luvun kuluessa, demokraatit ja sosiaalidemokraatit epäonnistuivat pääoman hallinnassa. Jos käsitys edeltäneestä ajanjaksosta sekä luokkataistelun aiemmasta vaiheesta rajoituksineen jää puuttumaan, jäävät fasismin valtaannousu ja sen luonne käsittämättömiksi.

Mikä on fasismin todellinen liikkeelle paneva voima, jollei pääoman taloudellinen ja poliittinen yhdentyminen, suuntaus josta on tullut yleinen vuoden 1914 jälkeen? Fasismi oli yksi erityinen tapa saada aikaan tuo yhtenäisyys maissa – Italia ja Saksa – joissa valtio ei pystynyt saamaan aikaan järjestystä edes porvariston riveissä, vaikka vallankumous olikin kukistettu. Mussolini ei ollut mikään Thiers, joka vankassa valta-asemassaan komensi vakinaiset asevoimat teurastamaan kommunardit. Fasismin olennainen piirre on sen synty kaduilla, sen tapa käyttää epäjärjestystä saattaakseen järjestyksen voimaan, sen kyky saada liikkeelle oman heikkenemisensä hätäännyttämät vanhat keskiluokat, ja sen kyky elvyttää ulkopuolelta valtio, joka ei pysty käsittelemään kapitalismin kriisiä. Fasismi oli porvariston yritys kesyttää väkisin omat ristiri-

tansa, kääntää työväenluokan mobilisoinnin menetelmät omaksi edukseen ja käyttää hyväkseen kaikkia modernin valtion voimavaroja, ensin sisäistä vihollista ja sitten ulkoista vihollista vastaan.

Tämä oli todellakin valtion kriisi siirryttäessä pääoman totaaliseen ylivaltaan yhteiskuntaan nähden. Ensin työväenjärjestöt olivat olleet välttämättömiä työväenluokan kuohunnan käsittelemiseksi; sitten tarvittiin fasismia tekemään loppu seuranneesta epäjärjestyksestä. Tämä epäjärjestys ei ollut tietenkään vallankumouksellista vaan halvaannuttavaa, ja se oli esteenä ratkaisuille, jotka saattoivat sen vuoksi olla vain väkivaltaisia. Tämä kriisi voitettiin siinä vaiheessa vain joten kuten: fasistinen valtio oli tehokas vain näennäisesti, koska se sopeutti palkkatyövoiman pakolla ja hautasi konfliktit keinotekoisesti heijastamalla ne militaristiseen seikkailuun. Kriisin kuitenkin selvitti suhteellisen hyvin vuonna 1945 perustettu monilonkeroinen demokraattinen valtio, joka omaksui kenties kaikki fasismin menetelmät ja lisäsi joitain omiaan, koska se tekee palkkatyöväen järjestöistä vaarattomia kuitenkaan tuhoamatta niitä. Johtajat eivät enää ole parlamenttien hallinnassa. Hyvinvointipalveluilla tai työvelvoitteella, modernilla valvontateknologialla tai miljooniin ihmisiin ulottuvan valtion tuen avulla, lyhyesti sanottuna järjestelmällä, joka tekee jokaisesta yhä riippuvaisemman, menee yhteiskunnan yhtenäistäminen pidemmälle kuin mihin fasistinen terrori koskaan pääsi, mutta fasismi selkeänä liikkeenä on kadonnut. Se kävi yksiin porvariston pakkotahtisen kurinpidon kanssa valtion paineen alla, erityisessä tilanteessa, jossa vastikään luoduilla valtioilla oli suuria vaikeuksia perustaa itsensä kansakuntina.

Porvaristo jopa otti sanan ”fasismi” Italian työväenluokan järjestöiltä, joita kutsuttiin usein fasceiksi. On merkittävää, että fasismi määritteli itsensä alunperin organisaatiomuotona eikä ohjelmana. Sana viittasi sekä valtiovallan symboliin (vitsakimput, lat. *fasces*, joita kannettiin muinaisen Rooman korkea-arvoisten viranomaisten edellä) että haluun saattaa ihmiset yhteen ’kimppuina’ (ryhmi-

dostui vuorostaan yritys jonka oli, pitipä siitä tai ei, näyteltävä omaa osaansa alueellisessa, kansallisessa ja maailman kilpailussa, tai muuten kadottava.

Voidaan vain iloita siitä, että puolet Espanjasta romahti: se mitä valtavirran mielipide kutsuu ”anarkiaksi” on vallankumouksen välttämätön edellytys, kuten Marx aikanaan kirjoitti. Mutta näiden liikkeiden kumouksellinen vaikutus perustui keskipakoiseen voimaan. Uudistuneet yhteisölliset siteet myös sulkivat kaikki omiin kyliinsä ja kaupunginosiinsa, ikään kuin tarkoitus olisi ollut löytää uudelleen kadotettu maailma ja alennettu ihmisyys, asettaa työväenluokan kaupunginosa metropolia vastaan, itsehallinnollinen kommuuni laajaa kapitalismin piiriä vastaan, tavallisen rahvaan maaseutu kaupallistettua kaupunkia vastaan, lyhyesti sanottuna köyhät rikkaita, pieni suurta ja paikallinen kansainvälistä vastaan, samalla kun koko ajan unohdettiin, että osuuskunta on usein pisin tie kapitalismiin.

Ei ole olemassa vallankumousta ilman valtion tuhoamista. Mutta miten? Aseistautuneiden joukkioiden nujertaminen, valtiollisista rakenteista ja tottumuksista eroon pääseminen, uusien keskustelun ja päätöksenteon tapojen alullepano – nämä kaikki tehtävät ovat mahdottomia, elleivät ne tapahdu yht’ aikaa kommunisoinnin kanssa. Me emme halua ”valtaa”: me haluamme voiman muuttaa elämän kaikkineen. Voidaanko kuvitella, että sukupolvien yli ulottuvassa historiallisessa prosessissa jatketaan palkan maksua ruokaa ja asumista varten? Jos oletetaan, että vallankumous on ensin poliittinen ja vasta myöhemmin sosiaalinen, se loisi koneiston, jonka tarkoitus olisi ainoastaan taistella vanhan maailman tukijoita vastaan, siis negatiivinen tukahduttamisen tehtävä. Se olisi kontrollijärjestelmä, jonka ainoa sisältö olisi sen oma ”ohjelmansa” ja halunsa toteuttaa kommunismi heti, kun olosuhteet sen lopulta mahdollistavat. Juuri näin vallankumous ideologisoi itsensä ja oikeuttaa erikoistuneen kerrostuman synnyn, jolle on uskottu tehtäväksi valvoa alati loistavan ylihuomisen kehittymistä ja odotusta. Politiikan olemus on siinä, ettei se pysty eikä halua muuttaa mitään:

Calandan kylään hän aivan ensitöikseen kirjoitti seinään: ”Kollektivisoinnit ovat varastamista”.

Kollektivisoida vai kommunisoida?

Aina ensimmäisestä internationaalista lähtien anarkismi on ehdottanut tuotannon välineiden kollektiivista haltuunottoa vastakohtana sosiaalidemokraattiselle valtiollistamiselle. Molemmilla visioilla on kuitenkin sama lähtökohta: kollektiivisen hallinnon tarve. Ongelma on: minkä hallinto? Se, minkä sosiaalidemokratia toteutti ylhäältä päin ja byrokraattisesti, panivat Espanjan proletaarit tietenkin toimeen ruohonjuuritasolla, aseistautuneina, jokaisen yksilön ollessa vastuussa kaikille. Näin he ottivat maan ja tehtaat pois vähemmistöltä, joka on erikoistunut toisten organisoimiseen ja hyväksikäyttöön. Lyhyesti sanottuna vastakohta sosialististen tai stalinististen liittovirkailijoiden harjoittamalle johtokunnan yhteishallinnolle. Mutta se, että valtion tai byrokratian sijaan kollektiivi ottaa oman materiaalisen elämänsä tuottamisen omiin käsiinsä, ei sinänsä muuta tuon elämän kapitalistista luonnetta.

Palkkatyö tarkoittaa minkä tahansa toiminnan kanavoitumista rahamuodon kautta, olipa kyseessä sitten pellon kyntäminen tai lehden painaminen. Vaikka tämä raha tekee toiminnan mahdolliseksi, se myös samalla laajenee. Palkkojen tasaaminen, kaikesta päättäminen kollektiivisesti ja rahan korvaaminen kupongeilla eivät ole koskaan riittäneet hävittämään palkkatyösuhdetta. Se, minkä raha yhdistää, ei voi olla vapaata, ja ennemmin tai myöhemmin rahasta tulee sen isäntä.

Kilpailun korvaaminen toveruudella vain paikallisella tasolla oli taattu katastrofin resepti. Sillä jos kollektiivi hylkäsikin yksityisomaisuuden keskuudessaan, se myös perusti itsensä erillisenä kokonaisuutena ja erityisenä yksikkönä muiden joukossa globaalissa taloudessa, ja siten yksityisenä kollektiivina jonka oli pakko ostaa ja myydä, käydä kauppaa ulkomaailman kanssa. Niin siitä muo-

nä). Fasismin ainoa ohjelma on järjestää, pakottaa yhteiskunnan muodostavat osat suuntautumaan samaan päämäärään.

Diktatuuri ei ole pääoman ase (ikäänkuin pääoma voisi korvata sen muilla, vähemmän brutaaleilla aseilla): diktatuuri on yksi sen suuntauksista, suuntaus joka pannaan toimeen aina kun sitä pidetään tarpeellisena. ”Paluu” parlamentaariseen demokratiaan, kuten Saksassa vuoden 1945 jälkeen, tarkoittaa, että diktatuuri on tarpeetonta massojen sopeuttamiseksi valtioon (ainakin seuraavaan kertaan asti). Ongelma ei siksi ole siinä, että demokratia takaa diktatuuria joustavamman ylivallan: kuka tahansa tulisi mieluummin riistetyksi Ruotsin mallissa kuin joutuisi Pinochetin kätyrien sieppaamaksi. Vaan onko meillä valinnanvaraa? Jopa lempeä pohjoismaalainen demokratia muuttuisi diktatuuriksi, jos olosuhteet sitä edellyttäisivät. Valtiolla voi olla vain yksi tehtävä, jonka se täyttää joko demokraattisesti tai diktatuurilla. Se, että ensinmainittu ei ole niin karkeaa, ei tarkoita, että valtion aseman voisi määritellä uusiksi niin, että se luopuisi jälkimmäisestä. Kapitalismin muodot eivät riipu sen enempää palkkatyöläisten mieltymyksistä kuin porvariston aikeistakaan. Weimar antautui avosylin Hitlerille. Léon Blumin kansanrintama ei ”välttänyt fasismia”, sillä vuonna 1936 Ranska ei tarvinnut sen koommin autoritaarista pääoman yhdistämistä kuin keskiluokkien kutistamistakaan.

Ei ole mitään poliittista ”vaihtoehtoa” johon proletaarit voitaisiin houkutella tai jonka he voisivat saada pakolla aikaan. Demokratia ei ole diktatuuria, mutta demokratia kyllä valmistelee diktatuuria ja valmistautuu itse diktatuuriin.

Antifasismin syvin olemus on fasismin vastustaminen demokratiaa puolustamalla: ei enää kamppailla kapitalismia vastaan, vaan yritetään painostaa kapitalismia luopumaan totalitaarisesta vaihtoehdosta. Koska ajatellaan, että sosialismi on yhtä kuin totaalinen demokratia, ja kapitalismi yhtä kuin kiihtyvä suuntaus kohti fasismia, niin proletariaatin ja pääoman, kommunismin ja palkkatyön, proletariaatin ja valtion väliset vastakohtaisuudet torjutaan, jotta demokratian ja fasismin vastakkaisuus voidaan esittää olennaisim-

pana vallankumouksellisena ulottuvuutena. Virallinen vasemmisto ja äärivasemmisto kertovat meille, että todellinen muutos tarkoittaisi vihdoinkin vuoden 1789 ihanteiden toteutumista, joista porvaristo johtaa loputtomasti harhaan. Uusi maailma? No, sehän on jo jossain määrin täällä, säilyttämisen arvoisina ituina, pieninä nuppuina joita on hoivattava: jo olemassa olevia demokraattisia oikeuksia on laajennettava entisestään yhteiskunnassa, joka muuttuu loputtomasti yhä täydellisemmäksi, yhä suuremmilla päivittäisillä annoksilla demokratiaa, kunnes saavutetaan täydellinen demokratia, tai sosialismi.

Antifasistiseksi vastarinnaksi näin typistettynä ryhtyy yhteiskuntakritiikki kirjoittamaan ylistysrunoja kaikelle, minkä se aiemmin tuomitsi. Se luopuu mistäpä muusta kuin vallankumouksesta, tuosta aikansa eläneestä asiasta, ja omaksuu sen sijaan vähittäisen kehityksen, joka on muunnelma siitä ”rauhanomaisesta siirtymisestä sosialismiin” jota kommunistipuolueet joskus kannattivat, ja jota 30 vuotta sitten pilkkasi jokainen joka oli vakavissaan maailman muuttamisen suhteen. Taantuminen on silmiinpistävää.

Emme aio saattaa itseämme naurunalaiseksi syyttämällä vasemmistoa ja äärivasemmistoa kommunistisen näkökulman hylkäämisestä, tunsivathan ne sen todellisuudessa vain vastustaessaan sitä. On aivan ilmiselvää, että antifasismi tuomitsee vallankumouksen. Antifasismi kuitenkin epäonnistuu juuri siinä, missä sen realismi väittää olevansa tehokasta: estämään yhteiskunnan mahdollisen muuttumisen diktatuuriksi.

Porvarillinen demokratia on yksi vaihe pääoman vallankaappauksessa, ja sen laajeneminen 1900-luvulla vie loppuun pääoman ylivallan syventämällä yksilöiden eristyneisyyttä. Demokratia, jota on esitetty lääkkeeksi ihmisen ja yhteisön, ihmistoiminnan ja yhteiskunnan, sekä luokkien väliseen jakoon, ei ikinä pysty ratkaisemaan kaikkien aikojen jakautuneimman yhteiskunnan ongelmaa. Demokratia, muotona joka ei ikinä pysty muovaamaan sisältöään, on vain osa ongelmaa jonka se väittää ratkaisevansa. Aina kun demokratia väittää lujittavansa ”yhteiskunnallista sidosta”, se

niiden abstraktiona vaan mittaamisen työkaluna, tilinpidon välineenä, ja niinpä he käsittivät sosialismin yksinkertaisesti muuttumattomien kapitalismin kategorioiden ja perusosien toisenlaisena hallintomallina.

Tavarasuhteita vastaan tehtyjen toimien epäonnistuminen ei johtunut UGT:n (joka vastusti kollektivisointeja) vallasta pankkeihin nähden. Yksityisten pankkien ja keskuspankin sulkeminen tekee lopun merkantilistisista suhteista vain, jos tuotanto ja elämä järjestetään tavalla, jossa tavaramuoto ei enää tule väliin, ja jos sellainen yhteisöllinen tuotanto ja elämä alkavat vähitellen olla vallitsevana sosiaalisten suhteiden kokonaisuudessa. Raha ei ole ”paha”, joka pitäisi poistaa muuten ”hyvästä” tuotannosta, vaan se ilmentää elämän kaikkien osa-alueiden tavaramuotoista luonnetta (joka käy nykyään yhä immateriaalisemmaksi). Sitä ei voida tuhota merkkejä poistamalla vaan vain jos vaihto sinänsä sosiaalisen suhteen muotona katoaa.

Itse asiassa vain maaseudun kollektiivit onnistuivat tulemaan toimeen ilman rahaa, ja nekin tarvitsivat usein avukseen paikallisia valuuttoja, joissa kuponkeja käytettiin usein ”sisäisenä rahana”. Joskus raha luovutettiin kollektiiville. Joskus työntekijöille annettiin kortteja heidän perhekokonsa mukaan, ei tehdyn työn määrän mukaan (”jokaiselle tarpeensa mukaan”). Joskus raha ei näytellyt minkäänlaista osaa: tuotteet jaettiin. Tasavertaisuuden henki kukoisti, samoin kuin ”ylellisyyden” torjuminen.[21] Kun neuvostot, kollektiivit ja vapautetut kylät eivät kuitenkaan onnistuneet laajentamaan tavaramuodosta vapaan tuotannon suhteita eri autonomisten alueiden rajojen yli, kun niiden toiminta ei ollut laajuudeltaan globaalia, ne muuttuivat uhanalaisiksi yhteisöiksi ja ennemmin tai myöhemmin joko tuhoutuivat sisältä päin tai tukahdutettiin väkivaltaisesti fasistien… tai tasavaltalaisten toimesta. Aragonissa stalinisti Listerin kolonna teki tästä oman tavaramerkkinsä. Tullessaan

[21] Franz Borkenau, *The Spanish Cockpit* (Faber & Faber, 1937).

näki nälkää. Kumouksellinen voima purkautui ja toi pinnalle kaikkein sorretuimmat kerrokset, ne, jotka olivat kauimpana ”poliittisesta elämästä” (esim. naiset), muttei pystynyt menemään loppuun asti ja hävittämään järjestelmää juuriaan myöten.

Tuohon aikaan tärkeimpien teollisuusmaiden työväenliike toimi niillä maailman alueilla, jotka pääoman totaalinen ylivalta yhteiskuntaan nähden oli sosiaalistanut. Tämän sosiaalistamisen johdosta kommunismi oli näillä alueilla lähempänä mutta samaan aikaan myös kauempana, koska kaikki suhteet olivat hajonneet tavaramuotoon. Uusi maailma käsitettiin näissä maissa useimmiten työläisten maailmana, jopa teollisena maailmana.

Espanjan proletariaattia sitä vastoin muovasi edelleen ennemminkin määrällinen kuin laadullinen kapitalismin tunkeutuminen yhteiskuntaan. Tästä todellisuudesta se ammensi sekä vahvuutensa että heikkoutensa, kuten anarkismin edustama perinne ja sen autonomiavaatimukset todistavat.

> ”Viimeisen sadan vuoden aikana Andalusiassa ei ole ollut yhtäkään kapinaa, joka ei olisi johtanut kommuunien luomiseen, maan jakamiseen, rahan hylkäämiseen ja itsenäisyysjulistukseen (…) työläisten anarkismi ei ole järin erilaista. Hekin vaativat ennen kaikkea mahdollisuutta hallita teollista yhteisöään tai liittoaan itse, ja sitten kaikilta vaadittujen työtuntien ja ponnistelujen vähentämistä…”[20]

Eräs suurimmista heikkouksista oli asenne rahaa kohtaan. ”Rahan katoamisella” on merkitystä vain, jos se tarkoittaa muutakin kuin yhden arvon mittaamisen välineen korvaamista toisella (kuten työkupongeilla). Mutta kuten useimmat radikaalit ryhmät, kutsuivatpa ne itseään marxilaisiksi tai anarkistisiksi, eivät Espanjankaan proletaarit pitäneet rahaa todellisten suhteiden muotona ja

[20] Gerald Brenan, *The Spanish Labyrinth* (Cambridge, 1990)

osallistuu sen purkamiseen. Aina kun se sutii piiloon tavaramuodon ristiriidat, se tekee sen kiristämällä verkon otetta, jonka valtio on asettanut sosiaalisten suhteiden ylle.

Ollakseen uskottavia, antifasistien on omilla toivottoman alistuneilla käsitteilläänkin selitettävä meille, miten paikallinen demokratia sopii yhteen kolonisoivan tavaramuodon kanssa, joka tyhjentää julkisen tilan ja täyttää ostoskeskukset. Heidän on selitettävä, miten kaikkialla läsnäoleva valtio, jonka puoleen ihmiset kääntyvät etsiessään suojelusta ja apua, tämä varsinainen sosiaalisen ”hyvän” tuottamisen kone, ei tee ”pahaa” silloin kun räjähdysherkät ristiriidat vaativat sitä palauttamaan järjestyksen. Fasismi on valtiohirviön avointa mielistelyä ja antifasismi on sen vaivihkaisempaa puolustelua. Kamppailu demokraattisen valtion puolesta on väistämättä kamppailua valtion lujittamiseksi, ja sen sijaan, että sellainen kamppailu torjuisi totalitarismin, se täysin päin vastoin lisää totalitarismin kuristusotetta yhteiskunnasta.

Rooma: 1919-1922

Fasismi menestyi maissa, joissa vallankumouksellinen hyökkäys ensimmäisen maailmansodan jälkeen kypsyi sarjaksi aseellisia kapinoita. Italiassa merkittävä osa proletariaattia uhmasi fasismia suoraan omine keinoineen ja tavoitteineen. Tässä kamppailussa ei ollut mitään erityisen antifasistista: taistelu pääomaa vastaan ajoi työläiset ja nuoren kommunistipuolueen (perustettu Livornossa tammikuussa 1921, toimi ”bordigistisen” koulukunnan johdossa) taistelemaan sekä mustapaitoja että parlamentaarisen demokratian poliisia vastaan.[3]

Ainutlaatuista fasismissa on se, että se antaa vastavallankumoukselle joukkopohjan ja jäljittelee vallankumousta. Fasismi tarttuu kutsuun ”muuttaa imperialistinen sota sisällissodaksi” ja kään-

[3] Angelo Tasca, *The Rise of Italian Fascism* (Gordon, 1976). Phillip Bourrinet, *The Italian Communist Left 1927-45* (ICC, 1992).

tää sen työväenliikettä vastaan. Se ilmenee kotiutettujen veteraanien reaktiona heidän palatessaan siviilielämään, jossa he eivät ole yhtään mitään. Heidät pitää yhdessä vain pelkkä kollektiivinen väkivalta, ja he haluavat tuhota kaiken minkä he kuvittelevat olevan osattomuutensa syy: kumoukselliset, kansakunnan viholliset jne. Heinäkuussa 1918 Mussolinin lehti, *Il Popolo d'Italia*, lisäsi otsikkoonsa ”Veteraanien ja tuottajien päivälehti”.

Niinpä fasismista tuli maaseudulla alusta asti poliisin auttaja, joka tukahdutti maatyöläisiä luodeilla, mutta kehitteli samaan aikaan raivokasta antikapitalistista demagogiaa. Vuonna 1919 se ei ollut yhtään mitään: Milanossa se sai marraskuun parlamenttivaaleissa alle 5 000 ääntä, kun sosialistit saivat 170 000. Kuitenkin se vaati monarkian, senaatin ja kaikkien aatelisarvojen lakkauttamista, äänioikeutta naisille, papiston omaisuuden takavarikointia sekä suurten maanomistajien ja industrialistien omaisuuden pakkolunastusta. Mussolini, joka taisteli työläistä vastaan ”tuottajan” nimissä, ylisti vuoden 1914 Punaisen viikon muistoa (jolloin nähtiin mellakka-aaltoja etenkin Anconassa ja Napolissa) ja kiitteli ammattiliittojen positiivista roolia työläisen yhdistäjänä kansakuntaan. Fasismin päämääränä oli valtion autoritaarinen palauttaminen, jotta se voisi luoda uuden valtiorakenteen, joka pystyy (toisin kuin demokratia, Mussolinin mukaan) rajoittamaan suurpääomaa ja hillitsemään tavaran logiikkaa, joka jäyti arvoja, sosiaalisia siteitä ja työtä.

Porvaristo oli vuosikymmenien ajan kiistänyt sosiaalisten ristiriitojen olemassaolon. Fasismi päin vastoin julisti niitä väkivallalla, kiistäen niiden olemassaolon luokkien välillä ja siirtäen ne kansakuntien väliseen taisteluun, kieltäytyen hyväksymästä Italian kohtaloa ”proletaarisena kansakuntana”. Mussolini oli arkaainen sikäli kun hän puolusti pääoman romuttamia perinteisiä arvoja, ja moderni sikäli kun hän väitti puolustavansa kansan sosiaalisia oikeuksia.

Fasistinen repressio pääsi valloilleen proletaarien epäonnistuttua. Tämän epäonnistumisen arkkitehteja olivat lähinnä demokra-

kommuuni, yritys, kollektiivi ja kunta pakeni keskusvaltaa hyökkäämättä sitä vastaan ja ryhtyi elämään toisenlaisella tavalla. Anarkismi, ja myös POUM:n regionalismi, ilmentävät tätä espanjalaista omaleimaisuutta, joka käsitetään väärin, jos nähdään vain tämän kapitalismin ”myöhäisen” kehitysvaiheen negatiivinen puoli. Edes vuoden 1937 käännekohta ei pyyhkinyt pois satojen tuhansien työläisten ja maalaisten intoa, jotka ottivat haltuunsa maata, tehtaita, kaupunginosia, kyliä, takavarikoiden omaisuutta ja sosialisoiden tuotantoa sellaisella arkielämän autonomialla ja solidaarisuudella, että se ällistytti sekä tarkkailijoita että itse osallistujia.[19] Kommunismi on myös olemassaolon edellytysten takaisin ottamista.

Valitettavasti on kuitenkin sanottava, että jos nämä lukemattomat, joskus useita vuosia jatkuneet toimet ja aikaansaannokset kertovat siitä (kuten omalla tavallaan tekevät Venäjän ja Saksan kokemukset), miten kommunistinen liike muovaa uusiksi koko yhteiskunnan, ja sen valtavista kumouksellisista kyvyistä sen noustessa laajassa mitassa, niin on myös yhtä totta, että sen kohtalo oli sinetöity vuoden 1936 kesästä lähtien. Espanjan sisällissota osoitti millainen vallankumouksellinen voima piilee sellaisissa yhteisöllisissä siteissä ja muodoissa, joihin pääoma on jo tunkeutunut, mutta joita se ei vielä suoraan uusinna. Sisällissota osoitti kuitenkin myös sen, miten kyvyttömiä tällaiset suhteet sinänsä ovat viemään loppuun vallankumouksen. Se, että hyökkäys valtiota vastaan jäi uupumaan, tuomitsi toisenlaisten suhteiden luomisen jäämään pirstaleiseksi itsehallinnoksi, joka säilytti kapitalismin sisällön ja usein myös muodot, etenkin rahan sekä toiminnan jakamisen yksittäisiin yrityksiin. Palkkatyön säilyminen vähissäkin määrin uusintaa tehtävien ja tulojen hierarkiaa.

Kommunistiset otteet olisivat saattaneet viedä sosiaalisen pohjan kahdelta valtiolta (tasavaltalainen ja nationalistinen) vaikkapa vain ratkaisemalla maakysymyksen: 30-luvulla yli puolet väestöstä

[19] Muun muassa Orwell, sekä M. Low & J. Brea, *Red Spanish Notebook* (City Lights, 1979)

dostamiseksi vaan jätti maan elävät voimat enimmäkseen koskemattomiksi. Napoleon saattoi pitää Espanjaa ”ruumiina”,

> …”mutta jos Espanjan valtio oli tosiaankin kuollut, niin espanjalainen yhteiskunta pursusi elämää” ja ”se mitä kutsumme modernissa mielessä valtioksi, ruumiillistuu todella vain armeijassa, mikä käy hyvin yksiin kansan tyystin ”nurkkakuntaisen” elämän kanssa.”[18]

Vuoden 1936 Espanjassa porvarillinen vallankumous oli tehty ja oli turha haaveilla vuoden 1917 tapaisista skenaarioista, vuosista 1848 tai 1789 puhumattakaan. Mutta jos porvaristo hallitsi poliittisesti ja pääoma hallitsi taloudellisesti, niin ne eivät olleet läheläkään yhtenäisten sisäisten markkinoiden ja modernin valtiokoneiston luomista, yhteiskunnan alistamista kokonaisuudessaan ja herruuden saamista yli paikallisen elämän ja sen paikallisten erityispiirteiden. Marxin näkemyksen mukaan vuonna 1854 vallitsi samanaikaisesti ”despoottinen” hallitus ja niin pitkälle menevä epäyhtenäisyys, että maassa oli eri valuuttoja ja erilaisia verotusjärjestelmiä: hänen havaintonsa pätivät jossain määrin vielä 80 vuotta myöhemmin. Valtio ei pystynyt sen paremmin edistämään teollisuutta kuin toteuttamaan maareformiakaan; se ei pystynyt repimään maanviljelyksestä pääoman kasaamiseen tarvittavia voittoja eikä yhdenmukaistamaan maakuntia, vielä vähemmän pitämään aisoissa kaupunkien ja maaseudun proletaareja.

Heinäkuun 1936 shokki nosti siis lähes luonnostaan poliittisen vallan marginaaleista yhteiskunnallisen liikkeen, jonka kommunistisia mahdollisuuksia sisältäneet aikaansaannokset sittemmin sulautti itseensä valtio, jonka he jättivät koskemattomaksi. Vallankumouksen ensimmäiset kuukaudet – vallankumouksen, joka oli jo taittumassa, mutta jonka laajuus yhä kätki sen epäonnistumisen – näyttivät lähinnä pirstaloitumisen prosessilta, jossa jokainen alue,

[18]Marx, sit. Marie Laffranque, ’Marx et l’Espagne’ (*Chaiers de l’ISEA*, série S. no. 15)

tia ja tärkeimmät sen varmistavat vaihtoehdot: puolueet ja ammattiliitot, jotka voivat yksin pettää työläiset käyttämällä samanaikaisesti sekä suoria että epäsuoria menetelmiä. Fasismin valtaannousu ei ollut katutappelujen huipentuma. Italian ja Saksan prolet oli murskattu jo aiemmin sekä äänestyslipuilla että luodeilla.

Vuonna 1919 Mussolini perusti fascinsa, yhdistäen jo olemassa olevat elementit muihin häntä lähellä oleviin. Vastustaakseen pamppuja ja revolvereita, Italian ollessa räjähtämässä yht’aikaa muun Euroopan kanssa, demokratia vaati… äänestystä, josta syntyi maltillinen ja sosialistinen enemmistö. Neljäkymmentä vuotta myöhemmin Bordiga kommentoi:

> ”Innokas osallistuminen vuoden 1919 vaalihumuun tarkoitti kaikkien esteiden poistamista fasismin tieltä, joka eteni samalla kun massat tuuditettiin uneen, niiden jäädessä odottelemaan parlamentaarista välienselvittelyä (…) Voitto, 150 sosialistisen edustajan valinta, saatiin kapinallisen liikkeen ja poliittisen yleislakon perääntymisen sekä jo saavutettujen etujen peruuttamisen kustannuksella.”

Vuoden 1920 tehdasvaltausten aikaan valtio pidättäytyi suorasta hyökkäyksestä ja antoi proletariaatin väsyttää itsensä. Sillä oli tukenaan CGL (enemmistösosialistinen liitto), joka kuihdutti lakot, jos ei murtanut niitä avoimesti. Valtion valvoman ”työläishallinnon” vakiinnuttamisen tehtaissa hyväksyivät sekä omistajat että liitot.

Aina kun *fascit* ilmestyivät ja hyökkäsivät *Casa di Popoloon*[4], poliisi joko käänsi pois katseensa tai takavarikoi työläisten aseet. Tuomioistuimet kohtelivat *fasceja* hyvin suopeasti ja armeija suvaitsi niiden laittomuuksia silloin kun ei suoraan avustanut niitä. Tämä avoin mutta epävirallinen tuki muuttui puolivirallliseksi ”Bonomin

[4]Kansantalo, työväentalo (suom.)

kiertokirjeellä". Sen jälkeen, kun Ivanoe Bonomi oli Mussolinin hyväksynnällä häädetty sosialistipuolueesta 1912, siitä syystä, että hän tuki Italian sotaa Libyaa vastaan, hän oli kantanut monia ministerisalkkuja ja ollut pääministerinä 1921-22. Hänen kiertokirjeensä 20. lokakuuta 1921 tarjosi Mussolinin lahtarisakkien johtoon 60 000 kotiutettua upseeria.

Mitä tekivät puolueet sillä välin? Oikeistohenkiset liberaalit eivät epäröineet muodostaa toukokuun 1921 vaaleihin "kansallista ryhmää", johon kuuluivat myös fasistit. Saman vuoden kesäheinäkuussa PSI, vastassaan täysin häikäilemätön vastustaja, hyväksyi tyhjänpäiväisen "rauhanpalautussopimukseen", joka käytännössä vain eksytti työläisiä entisestään.

Ilmiselvän poliittisen reaktion edessä CGL julisti itsensä epäpoliittiseksi. Liiton johtajat, jotka aavistivat, että Mussolinilla oli valta ulottuvillaan, unelmoivat sanattomasta keskinäisen suvaitsemisen sopimuksesta fasistien kanssa ja pyysivät proletariaattia pysymään erossa Kommunistisen puolueen ja Kansallisen fasistipuolueen välisestä yhteenotosta.

Ennen elokuuta 1922 fasismia ei juurikaan esiintynyt muualla kuin lähinnä pohjoisen maaseudulla, jossa se hävitti perin pohjin kaikki maatyöläisten liittotoiminnan rippeetkin. Vuonna 1919 fasistit polttivat sosialistisen päivälehden toimituksen, mutta 1920 he eivät ottaneet mitään rikkurin roolia, ja puhuivat jopa työläisten vaatimusten puolesta: Mussolini yritti kovasti seisoa lakkolaisten takana ja erottautua rettelöitsijöistä, siis kommunisteista. Kaupunkialueilla *fascit* olivat harvoin määräävässä asemassa. Heidän "Marssinsa Ravennaan" (syyskuussa 1921) pidettiin helposti aisoissa. Marraskuussa 1921 yleislakko Roomassa esti fasistien kongressia kokoontumasta. Toukokuussa 1922 fasistit yrittivät uudelleen, ja heidät pysäytettiin jälleen.

Kuvio oli aina suunnilleen sama. Paikallinen fasistihyökkäys sai aikaan työväenluokan vastahyökkäyksen, joka sitten hellitti (reformistisen työväenliikkeen maltillisuuspyyntöjen johdosta) heti kun taantumuksellinen paine väheni: proletaarit luottivat demokraat-

> ja hallituksen puitteissa, sorretaan kansaa jatkuvasti yhä vähemmän."[17]

Aivan yhtä lailla kuin marxismikin, anarkismi fetisoi valtiota ja kuvittelee sen ruumiillistuvan jossain paikassa. Blanqui oli jo lennättänyt oman pienen parvensa hyökkäyksiin kaupungintaloja tai kasarmeja vastaan, mutta hän ei ainakaan koskaan väittänyt iskujensa nojaavan työväenliikkeeseen vaan vain vähemmistöön, joka herättäisi kansan. Sata vuotta myöhemmin CNT julisti Espanjan valtion olevan haamu suhteessa "yhteiskunnallisten järjestöjen" (siis miliisien, liittojen) konkreettiseen todellisuuteen. Mutta valtion olemassaolon tarkoitus on sutia piiloon "kansalais"yhteiskunnan heikkoudet järjestelmällä, joka koostuu suhteista, yhteyksistä, voimien keskittämisestä, sekä hallinnollisesta, poliisi-, oikeus- ja sotilasverkostosta. Kriisiaikoina järjestelmä jää odotusasemiin, varmistukseksi, odottaen hetkeä jolloin poliisin tutkija pääsee nuuskimaan sosiaalityöntekijän papereita. Vallankumouksella ei ole mitään Bastiljia, poliisiasemaa tai kuvernöörin kartanoa jonka se voisi "ottaa": sen tehtävä on tehdä vaarattomaksi tai tuhota kaikki, mikä mahdollistaa sellaisten paikkojen olemassaolon.

Kollektivisointien nousu ja tuho

Teollisuuden ja maaseudun sosialisointien syvyys ja laajuus heinäkuun 1936 jälkeen ei ollut mikään onnekas sattuma historiassa. Marx pani merkille sekä rahvaan autonomian perinteen Espanjassa että kansan ja valtion välisen kuilun, joka kävi ilmi Napoleonin vastaisessa sodassa ja sitten 1800-luvun vallankumouksissa, jotka elvyttivät ikivanhan yhteisöllisen vastarinnan hallitsijasuvun valtaa vastaan. Hän pani merkille, että absoluuttinen yksinvaltius ei ravistellut yhteiskunnan eri kerrostumia modernin valtion muo-

[17] *Solidaridad Obrera*, marraskuu 1936.

Anarkismi yliarvioi valtion valtaa pitessään päävihollisenaan esivaltaa, ja samalla se aliarvioi valtion inertian[16] voimaa.

Valtio on yhteiskuntasuhteiden takaaja, mutta se ei luo niitä. Se edustaa ja yhdistää pääomaa, se ei ole sen koommin pääoman moottori kuin sen ydinkään. Siitä kiistämättömästä tosiasiasta, että Espanjan kansanjoukot olivat heinäkuun 1936 jälkeen aseistautuneet, anarkismi päätteli, että valtio oli purkautumassa. Mutta valtion ydin ei ole sen institutionaalisissa muodoissa vaan siinä, että se toimii yhdistäjänä. Valtio takaa sen siteen, jota ihmiset eivät pysty tai rohkene luomaan keskenään, ja luo verkon palveluista, jotka ovat sekä loisivia että todellisia.

Kesällä 1936 valtiokoneisto saattoi vaikuttaa hylätyltä tasavaltalaisessa Espanjassa, koska se pysyi elossa vain piilevänä kehyksenä, joka saattoi poimia kapitalistisen yhteiskunnan osaset ja koota ne jonain päivänä uudelleen. Sillä välin se jatkoi elämäänsä sosiaalisessa horroksessa. Sitten se sai uutta voimaa, kun kumouksen avaamat sosiaaliset suhteet löystyivät tai repeytyivät. Se elvytti omat horrostavat elimensä ja otti aina tilaisuuden tullen hallintaansa kumouksen myötä syntyneitä elimiä. Se, mitä oli pidetty pelkkänä tyhjänä kuorena, osoitti pystyvänsä paitsi elpymään, myös tyhjentämään rinnakkaiset vallan muodot, joissa vallankumous luuli parhaiten ruumiillistuneensa.

CNT:n perimmäinen oikeutus omalle roolilleen tiivistyy ajatukseen, että hallituksella ei enää ollut valtaa, koska työväenliike oli ottanut tosiasiallisen vallan.

> ”…hallitus on lakannut olemasta työväenluokkaa sortava voima, eikä se ole enää yhteiskunnan luokkiin jakava organismi. Ja jos CNT:n jäsenet toimivat valtion

[16]Hitaus, vitka, ”muutosvastarinta”. Inertia on alun perin fysiikasta peräisin oleva käsite, joka liittyy tässä ihmisten taipumukseen vastustaa muutosta ja vaikeuteen muuttaa tottumuksiaan (suom.)

teihin, että nämä hajottaisivat aseistetut joukkiot. Fasistiuhka vetäytyi, ryhmittyi uudelleen ja siirtyi toisaalle. Ajan myötä se alkoi näyttää luotettavalta saman valtion silmissä, jolta joukot odottivat ratkaisua. Proletaarit tunnistivat vihollisen nopeammin katukoviksen mustasta paidasta kuin poliisin tai sotilaan ”normaalista” univormusta, jossa se oli verhoutunut tottumuksen, lain ja yleisen äänioikeuden sanktioimaan laillisuuteen. Työläiset olivat militantteja, käyttivät aseita ja muuttivat monet työnvälitystoimistot tai *Casa di Popolot* linnoituksiksi, mutta pysyivät lähes aina puolustuskannalla ja kävivät asemasotaa alati liikkeessä olevaa vihollista vastaan.

Heinäkuun alussa 1922 CGL julisti kahden kolmanneksen enemmistöllä (kommunistisen vähemmistön kolmannesta vastaan) tukensa ”mille tahansa hallitukselle, joka takaisi perusoikeuksien palauttamisen”. Samassa kuussa fasistit kiihdyttivät tosissaan yrityksiään saada jalansijaa pohjoisissa kaupungeissa…

1. elokuuta Työväen liitto, johon kuuluivat rautatietyöläisten liitto, CGL ja anarkistinen USI, julistivat yleislakon. Laajasta menestyksestä huolimatta liitto peruutti lakon virallisesti kolmantena päivänä. Monissa kaupungeissa se kuitenkin jatkui kapinallisessa muodossa ja saatiin hallintaan lopulta vasta poliisin ja armeijan yhteisvoimin, tukenaan laivaston tykit ja tietenkin fasistiset vahvistukset.

Kuka lannisti tämän proletaarien energian? Valtio ja fascit mursivat yleislakon, mutta sitä tukahdutti myös demokratia, ja sen epäonnistuminen avasi tien kriisin fasistiselle ratkaisulle.

Se, mitä sitten seurasi, ei ollut niinkään vallankaappaus kuin vallan siirto, jolla oli takanaan laaja voimien kirjo. Il Ducen (joka itseasiassa tuli junalla) ”Marssi Roomaan” oli pikemminkin pieni teatteriesitys kuin mikään voimainkoitos: fasistit esittivät valtiota vastaan hyökkäämisen liikkeet, valtio esitti itsensä puolustamisen liikkeet, ja Mussolini otti vallan. Hänen uhkavaatimuksensa 24. lokakuuta (”Me haluamme olla Valtio!”) ei ollut uhkaus sisällissodasta, vaan viesti hallitsevalle luokalle siitä, että Kansallinen fasistipuolue

edusti ainoaa voimaa, joka voisi palauttaa valtion auktoriteetin ja taata maan poliittisen yhtenäisyyden. Armeija olisi yhä voinut pitää hallinnassaan Roomaan kokoontuneet fasistiryhmät, jotka olivat huonosti varustettuja ja tunnetusti heikompia sotilaallisesti, ja valtio olisi voinut pitää puolensa kapinallisen paineen edessä. Peliä ei kuitenkaan pelattu sotilaallisella tasolla. Etenkin Badoglion (ylipäällikkö 1919-1921) vaikutuksesta laillinen esivalta antoi periksi. Kuningas kieltäytyi julistamasta poikkeustilaa ja 30. päivä hän pyysi Il Ducea muodostamaan uuden hallituksen.

Liberaalit – samat ihmiset, joiden varaan antifasismi laskee fasismin pysäyttämisen – liittyivät hallitukseen. Sosialisteja ja kommunisteja lukuun ottamatta kaikki puolueet pyrkivät lähentymään fasistipuoluetta ja äänestivät Mussolinia: parlamentti, jossa oli vain 35 fasistiedustajaa, kannatti Mussolinin virkaan asettamista äänin 306-116. Itse Giolittikin, aikansa suuri liberaali ikoni, autoritaarinen reformisti joka oli ollut valtionpäämiehenä useaan otteeseen ennen sotaa ja uudelleen 1920-1921, mies jota hienoston ajattelijat pitävät yhä vieläkin jälkeenpäin katsottuna ainoana poliitikkona, joka pystyi vastustamaan Mussolinia, tuki häntä vuoteen 1924 asti. Demokratia ei vain luovuttanut valtaansa vaan myös allekirjoitti diktaattorin valtuudet.

Voidaan myös lisätä, että seuraavien kuukausien aikana monet, mm. rautatietyöläisten ja merimiesten liitot julistivat itsensä ”kansallisiksi”, isänmaallisiksi ja siksi ystävällismielisiksi hallintoa kohtaan: ne eivät säästyneet repressiolta.

Torino: 1943

Jos Italian demokratia antoi periksi fasismille lähes taisteluitta, niin fasismista sikisi jälleen demokratia, kun se ei enää vastannut sosiaalisten ja poliittisten voimien tasapainoa.

Vuoden 1943 jälkeen, kuten vuonna 1919, keskeinen kysymys oli miten pitää työväenluokka hallinnassa. Italiassa toisen maail-

taarien aseistariisunnassa, kun se pyysi heitä luopumaan taistelustaan sekä virallista että stalinistista poliisia vastaan, jotka olivat päättäneet tehdä heistä selvää. Kuten GIC kirjoitti,

> ”(…) CNT oli yksi päävastuullisista kapinan murskaamiseen. Se lannisti proletariaatin taistelutahdon hetkellä, jolloin jälkimmäinen liikkui demokraattisia taantumuksellisia vastaan.”[15]

Joidenkin radikaalien täytyi karvaaksi yllätyksekseen jopa joutua vankilaan, jota johti vanha anarkistitoveri, jolta oli viety kaikki valta todella vaikuttaa siihen mitä hänen vankilassaan tapahtuu. Kaiken kukkuraksi vuonna 1938 Neuvostoliittoon materiaaliapua pyytämään lähtenyt CNT:n delegaatio ei edes ottanut puheeksi Moskovan oikeudenkäyntejä.

Kaikki antifasistisen kamppailun edestä!

Kaikki tykkien ja aseiden edestä!

Sittenkin jotkut saattaisivat väittää vastaan, että anarkistit on luonnostaan rokotettu valtiojohtoisuuden virusta vastaan. Eikö anarkismi ole valtion periviholinen? Kyllä, mutta…

Jotkut marxilaiset voivat siteerata teoksesta *Kansalaissota Ranskassa* kokonaisia valtiokoneiston tuhoamista käsitteleviä sivuja ja lainata *Valtio ja vallankumousta* siitä kohtaa, missä Lenin sanoo, että jonain päivänä kokit hallitsevat yhteiskuntaa poliitikkojen sijaan. Nämä samat marxilaiset voivat kuitenkin olla mitä kuuliaisimpia valtionpalvojia, kun he alkavat pitää valtiota edistyksen tai historiallisen välttämättömyyden edustajana. Koska he näkevät tulevaisuuden kapitalismin sosialisaationa ilman kapitalisteja, maailmana joka perustuu yhä palkkatyöhön, mutta on tasa-arvoinen, demokratisoitu ja suunniteltu, niin kaikki valmistaa heitä hyväksymään valtion (siirtymävaiheessa tietenkin) ja ryhtymään sotaan yhden kapitalistisen valtion puolesta, jota he pitävät pahana, toista vastaan, jota he pitävät vielä pahempana.

[15] *Räte-Korrespondenz*, kesäkuu 1937

CNT oli ammattiliitto, epäilemättä itsenäinen ja omaperäinen, mutta ammattiliitto joka tapauksessa, eikä ole olemassa mitään sellaista kuin liittojen vastainen ammattiliitto. Tehtävä vaikuttaa elimen muotoon. Alkuperäisistä ihanteista riippumatta jokaisesta pysyvästä, palkkatyöläisiä sellaisenaan puolustavasta järjestöstä tulee ensin välittäjä ja sitten sovittelija. Vaikka instituutio olisi radikaalien käsissä, vaikka se olisi repression kohteena, niin se karkaa vääjäämättä ruohonjuuritason kontrollista ja muuttuu hillinnän välineeksi. Vaikka CNT ehkä olikin anarkistinen ammattiliitto, niin se oli ensisijaisesti ammattiliitto ja vasta sitten anarkistinen. Rivijäsenet ja pomojen pöydässä istunut johtaja elivät aivan eri maailmassa, mutta kokonaisuudessaan CNT ei juurikaan eronnut UGT:stä. Molemmat työskentelivät talouden modernisoinnin ja rationaalisen hallinnon toteuttamiseksi: lyhyesti sanottuna sosialisoidakseen kapitalismin. Sosialistien antama ääni sotaluotoille elokuussa 1914 on suoraan yhteydessä anarkistijohtajien hallitukseen osallistumiseen, ensin Kataloniassa (syyskuu ’36) ja sitten Espanjan tasavallassa (marraskuu ’36). Jo niinkin varhain kuin 1914 oli Malatesta kutsunut ”hallitusanarkisteiksi” niitä tovereitaan (mm. Kropotkinia), jotka olivat hyväksyneet kansallisen puolustuksen.

CNT oli pitkän aikaa ollut sekä institutionalisoitunut että kumouksellinen. Tämä ristiriita ratkesi vuoden 1931 yleisissä vaaleissa, kun CNT luopui antiparlamentaarisesta kannastaan ja pyysi joukkoja äänestämään tasavaltalaisia ehdokkaita. Anarkistijärjestöstä oli tulossa ”vallan haltuunottoon pyrkivä liitto” joka ”johtaisi vääjäämättä proletariaatin yläpuolella olevaan diktatuuriin”.[14]

Kompromissi kerrallaan CNT päätyi luopumaan siitä valtionvastaisuudesta, joka oli sen olemassaolon tarkoitus. Kompromissit jatkuivat vielä senkin jälkeen, kun tasavalta ja sen liittolainen tai isäntä Venäjä olivat paljastaneet todelliset kasvonsa toukokuussa ’37, puhumattakaan kaikesta mitä sen jälkeen seurasi vankiloissa ja salaisissa kellareissa. POUM:n tapaan myös CNT oli tehokas prole-

[14] *P.I.C.*, saksankielinen painos, joulukuu 1931.

mansodan loppu osoittaa selkeämmin kuin missään muualla kansainvälisen konfliktin luokkaulottuvuuden, jota ei koskaan voi selittää yksin sotilaallisella logiikalla. Yleislakko puhkesi FIAT:lla lokakuussa 1942. Maaliskuussa 1943 lakkoaalto järisytti Torinoa ja Milanoa, ja nähtiin yrityksiä työläisneuvostojen muodostamiseksi. Vuosina 1943-45 syntyi työläisten ryhmiä, joskus kommunistipuolueesta riippumattomia, joskus ”bordigisteiksi” itseään kutsuvia, usein sekä antifasistisia, punaisia että aseistautuneita. Hallinto ei enää pystynyt ylläpitämään yhteiskunnallista tasapainoa, samaan tapaan kuin Saksan liitto oli käymässä kestämättömäksi anglo-amerikkalaisten nousua vastaan, joita pidettiin kaikkialla Länsi-Euroopan tulevina isäntinä. Puolen vaihtaminen tarkoitti tulevien voittajien kanssa liittoutumista, mutta se tarkoitti myös työläiskapinoiden ja partisaaniryhmien suuntautumista isänmaallisiin päämääriin, joilla oli myös sosiaalinen ulottuvuus. 10. heinäkuuta 1943 liittoutuneet nousivat maihin Sisiliassa. 24. päivä Mussolini huomasi joutuneensa vähemmistöön Suuressa Fasistisessa Neuvostossa äänin 19-17 ja erosi. Harvoin on diktaattorin täytynyt astua sivuun enemmistöäänillä.

Marsalkka Badoglio, joka oli ollut korkea hallintovirkailija aina siitä asti, kun oli antanut tukensa Marssille Roomaan, ja joka halusi omien sanojensa mukaan estää ”hallinnon romahduksen, joka johtuisi liian kauas vasemmalle menevästä heilahduksesta”, muodosti hallituksen, joka oli yhä fasistinen, mutta johon Il Duce ei enää kuulunut, ja kääntyi demokraattisen opposition puoleen. Demokraatit kieltäytyivät osallistumasta ja asettivat ehdoksi kuninkaan lähtemisen. Toisen siirtymävaiheen hallituksen jälkeen Badoglio muodosti huhtikuussa 1944 kolmannen, johon kuului kommunistisen puolueen johtaja Togliatti. Liittoutuneiden ja kommunistipuolueen paineen alla demokraatit suostuivat hyväksymään kuninkaan (tasavalta julistettaisiin kansanäänestyksellä 1946). Badaglio herätti kuitenkin liian paljon huonoja muistoja. Kesäkuussa Bonomi, joka oli 23 vuotta aiemmin määrännyt upseerit liittymään fasceihin, muodosti ensimmäisen hallituksen, josta fasistit oli todella suljettu

ulos. Näin Bonomi, entinen sosialisti, entinen sodanlietsoja, entinen ministeri, entinen ”kansallisen blokin” (sisältäen fasistit) kansanedustaja, entinen hallituksen johtaja heinäkuusta 1921 helmikuuhun 1922, entinen mikä tahansa, oli kuusi kuukautta virassa antifasistina. Myöhemmin tilanne rakennettiin kolmipuoluemallin (stalinistit + sosialistit + kristillisdemokraatit) ympärille, joka piti valtaa sekä Italiassa että Ranskassa ensimmäisten sodan jälkeisten vuosien ajan.

Tämä tuolileikki, jota leikkii usein yksi ja sama poliittinen luokka, oli se kulissi, jonka takana demokratia muutti muotonsa diktatuuriksi ja takaisin. Luokkakonfliktien tasapainon ja epätasapainon vaiheet saivat aikaan sarjan poliittisia muotoja jotka pyrkivät ylläpitämään samaa valtiota allekirjoittaen saman sisällön. Kukaan ei ollut pätevämpi sanomaan sitä ääneen kuin Espanjan kommunistinen puolue, kun se julisti, joko kyynisyyttään tai naiiviuttaan, siirryttäessä Francon ajasta demokraattiseen monarkiaan 1970-luvun puolivälissä:

> ”Espanjalainen yhteiskunta tahtoo kaiken muuttuvan niin, että valtion normaali toiminta voidaan taata, ilman kiertoteitä tai yhteiskunnallisia mullistuksia. Valtion jatkuvuus edellyttää hallinnon vaihtumista.”

Volksgemeinschaft vs. *Gemeinwesen*

Vastavallankumous kukoistaa väistämättä vallankumouksen maaperällä. ”Kansankokonaisuutensa” kautta kansallissosialismi väitti päässeensä eroon parlamentarismista ja porvarillisesta demokratiasta, joita vastaan proletariaatti kapinoi vuoden 1917 jälkeen. Konservatiivinen vallankumous otti kuitenkin haltuunsa myös vanhoja antikapitalistisia suuntauksia (paluu luontoon, pako kaupungeista…), joita työväenpuolueet, äärimmäisetkin, olivat arvioineet väärin, kun ne eivät suostuneet yhdistämään proletariaatin

merkitystä, sen enempää kuin sosialististen tai stalinististen puolueiden suuri työväenluokkainen jäsenpohja kertoi meille mitään niiden luonteesta. Nämä olivat tosiasioita, mutta toissijaisia näiden puolueiden yhteiskunnalliseen funktioon nähden: ruohonjuuritason eliminä ne pystyivät itse asiassa kontrolloimaan tai vastustamaan kaikkia proletaarien nousuja. Samoin tasavaltalaisessa armeijassa oli paljon työläisiä, mutta minkä puolesta, keiden kanssa ja kenen määräysvallassa he taistelivat? Kysymyksen esittäminen on itsessään vastaus, ellei pidä mahdollisena taistella porvaristoa vastaan liitossa porvariston kanssa.

”Sisällissota on luokkataistelun korkein ilmaus”, kirjoitti Trotski esseessään *Their Morals and Ours* (1938). Aivan niin… kunhan vain lisätään, että ”uskonsodista” alkaen aina meidän aikamme väkivaltaisiin levottomuuksiin Irlannissa tai Libanonissa sisällissota on myös, ja jopa useimmiten, mahdottoman tai epäonnistuneen yhteiskunnallisen kamppailun saama muoto: kun luokkaristiriidat eivät onnistu näyttäytymään sellaisina, ne purkautuvat ideologisina tai etnisinä blokkeina, lykäten yhä tuonnemmas kaikkea ihmisen vapautumista.

Anarkisteja hallituksessa

Sosiaalidemokratia ei ”antautunut” elokuussa 1914 niin kuin nyrkkeilijä, joka heittää pyyhkeen kehään: sen kulkema rata oli tavallinen voimakkaalle liikkeelle, joka käytti internationalistista retoriikkaa ja josta todellisuudessa oli tullut täysin kansallinen jo kauan sitten. SPD oli hyvinkin saattanut olla menestynein voima Saksan vaaleissa 1912, mutta se oli voimakas vain reformimielessä, kapitalismin kehyksessä ja mukautuen sen lakeihin, joihin kuuluivat esimerkiksi kolonialismin hyväksyminen ja myös sota silloin, kun siitä tuli ainoa ratkaisu sosiaalisiin ja poliittisiin ristiriitoihin.

Samalla tavalla espanjalaisen anarkismin yhdentyminen valtioon vuonna 1936 on yllättävää vain, jos unohtaa sen luonteen:

lopulta erään kapitalistisen ongelman ratkaiseminen: legitiimin valtion perustaminen Espanjaan, sellaisen, joka pystyi kehittämään kansallista pääomaansa hilliten samalla rahvaan joukkoja. Helmikuussa 1939 Benjamin Péret, surrealisti ja (silloinen) trotskilainen, analysoi tappion täyttymystä näin:

> ”Työväenluokka (…), kadotettuaan näkyvistään omat tavoitteensa, ei näe enää mitään pakottavaa syytä joutua tapetuksi puolustaessaan porvariston demokraattista klaania sen fasistista klaania vastaan, pohjimmiltaan siis toisin sanoen anglo-ranskalaista pääomaa italo-saksalaista imperialismia vastaan. Sisällissodasta tuli yhä enemmän imperialistinen sota.”

Samana vuonna Bruno Rizzi esitti vastaavan kommentin Neuvostoliiton ”kollektiivista byrokratismia” käsittelevässä esseessään:

> ”Vanhat demokratiat pelaavat antifasismin peliä, jotta nukkuva koira ei heräisi. Proletaarit on pidettävä säyseinä… koko ajan vanhat demokratiat syöttävät työväenluokalle antifasismia… Espanja oli muuttunut kaikkiin kansallisuuksiin kuuluvien proletaarien teurastamoksi, jotta kurittomat, kumoukselliset työläiset saataisiin rauhoitettua ja raskaan teollisuuden tuotteet saataisiin myytyä heille.”

Nämä kaksi leiriä olivat sosiologiselta rakenteeltaan kiistämättä varsin erilaisia. Jos porvaristo olikin läsnä molemmilla puolilla, niin työläisten ja maalaisköyhälistön valtava enemmistö tuki tasavaltaa, kun taas arkaainen ja taantumuksellinen kerrostuma (maanomistajat, talonpojat, papisto) asettui Francon taakse. Tämä luokkajaon kärjistyminen antoi tasavaltalaiselle valtiolle edistyksellisen hohteen, mutta se ei paljastanut konfliktin historiallista

yhteisöllistä ja luokkaolemassaoloa vahvistamatonta[5] ulottuvuutta näkemyksiinsä, ja kun ne eivät osanneet ajatella tulevaisuutta minään muuna kuin raskaan teollisuuden laajennuksena. 1800-luvun alkupuoliskolla nämä teemat olivat keskeisellä sijalla sosialistisen liikkeen ajatuksissa ennen kuin marxismi hylkäsi ne edistyksen ja tieteen nimissä, ja ne säilyivät elossa vain anarkismissa ja joissain koulukunnissa.

Volksgemeinschaft vs. *Gemeinwesen*, kansankokonaisuus vai yhteisöelämä… 1933 ei ollut ratkaiseva tappio vaan vain tappion täyttymys. Natsismi nousi ja menestyi purkaakseen, ratkaistakseen ja lopettaakseen yhteiskunnallisen kriisin, joka oli niin syvä, ettemme vieläkään täysin ymmärrä sen merkitystä. Saksa, maailman laajimman sosiaalidemokratian kehto, synnytti myös voimakkaimman parlamentarismin ja ammattiyhdistysten vastaisen radikaalin liikkeen, joka tavoitteli ”työläisten” maailmaa, mutta pystyi vetämään puoleensa myös paljon muuta antiporvarillista ja antikapitalistista kapinallisuutta. Ei ole sattumaa, että ”saksalaisen vasemmiston” joukossa oli avantgarde-taiteilijoita. Se oli oireellista hyökkäykselle ”sivilisaationa” ymmärrettyä pääomaa vastaan, siten kuin Fourier sitä kritisoi. Yhteisön, yksilöllisyyden ja rattoisan ’laumaelämän’ menetys, seksuaalinen köyhyys, perheen näivettyminen mutta samalla jääminen ainoaksi turvapaikaksi, vieraantuminen luonnosta, teollinen ruoka, lisääntyvä keinotekoisuus, ihmisen muuttuminen koneen jatkeeksi, kurinalaistettu aika, rahan ja teknologian yhä enemmän välittämät sosiaaliset suhteet: kaikki nämä vieraantumiset joutuivat laajalle levinneen ja monimuotoisen kritiikin liekkeihin. Vain pinnallinen vilkaisu taaksepäin näkee tämän kuohunnan pelkästään sitä väistämättä seuranneen rekuperaation näkökulmasta.

Vastavallankumous menestyi 1920-luvulla ainoastaan laatimalla perustan, sekä Saksassa että USA:ssa, kulutusyhteiskunnalle ja fordismille, ja vetämällä miljoonat saksalaiset, työläiset mukaanlu-

[5] *a-classist* (suom.)

kien, teolliseen, tavaramuotoiseen moderniteettiin. Kymmenen hataran hallinnon vuotta, kuten vuoden 1923 älytön hyperinflaatio osoittaa. Tätä seurasi vuonna 1929 valtava järistys, jossa proletariaatin sijaan kapitalismin käytäntö itse hylkäsi edistyksen ideologian ja alati kasvavan esineiden ja merkkien kulutuksen.

Kapitalistinen moderniteetti kyseenalaistettiin kaksi kertaa kymmenessä vuodessa. Ensin sen kyseenalaistivat proletaarit, sitten pääoma. Natsiekstremismi ja sen väkivalta riittivät tavoittamaan kansallissosialismin kaappaaman ja mitätöimän vallankumouksellisen liikkeen syvyyden. Vuosien 1919-1921 radikaalien tapaan natsismi ehdotti palkkatyöläisten yhteisöä, mutta sellaista, joka olisi autoritaarinen, suljettu, kansallinen ja rotupohjainen, ja 12 vuoden ajan se onnistui tekemään proletaareista palkkatyöläisiä ja sotilaita.

Fasismi kehittyi pääomasta, mutta sellaisesta pääomasta, joka tuhosi vanhat suhteet tuottamatta uusia vakaita suhteita, jotka konsumerismi sittemmin loi. Kulutushyödykkeet eivät onnistuneet synnyttämään modernia kapitalistista yhteisöä.

Berliini 1919-1933

Diktatuuri seuraa aina yhteiskunnallisten liikkeiden epäonnistumista, kun ne on ensin tainnutettu ja murhattu demokratialla, vasemmistolaisilla puolueilla ja ammattiliitoilla. Italiassa proletaarien viimeisten epäonnistumisten ja Mussolinin valtionpäämieheksi nimittämisen väliin mahtui joitain kuukausia. Saksassa jatkuvuuden katkaisi yli kymmenen vuoden kuilu, joka sai tammikuun 30. päivän vuonna 1933 vaikuttamaan pohjimmiltaan poliittiselta tai ideologiselta ilmiöltä, ei aiemman yhteiskunnallisen järistyksen seuraukselta. Kansallissosialismin kansansuosio ja sen irti päästämä murhaava energia jäävät selittämättömiksi, jos ei oteta huomioon kysymystä työn alistamisesta, sen kapinasta ja hallinnasta.

Tältä pohjalta kaikki ne lukemattomat kumoukselliset aloitteet ja toimet, joihin tuotannossa ja jokapäiväisessä elämässä oli tartuttu, oli tuomittu epäonnistumaan siitä yksinkertaisesta ja hirveästä syystä, että ne tapahtuivat täysin koskemattoman valtiorakenteen varjossa. Tämä valtiorakenne oli aluksi jäädytetty, ja sitten Francon vastaisen sodan välttämättömyydet herättivät sen – paradoksi jäi useimmille vallankumouksellisille ryhmille aikanaan epäselväksi. Jotta oltaisiin saatu vakiinnutettua ja laajennettua sosiaalisia muutoksia, joita ilman vallankumous jää vain tyhjäksi sanaksi, olisi ne pitänyt esittää vastakkaisina selkeästi viholliseksi nimetylle valtiolle.

Pulmana oli, että vuoden 1936 jälkeen kaksoisvalta oli olemassa vain näennäisesti. Kapinan myötä syntyneet proletaarisen vallan välineet, jotka sittemmin valvoivat sosialisaatioita, eivät ainoastaan suvainneet valtiota vaan myös soivat valtiolle etusijan Francon vastaisessa taistelussa, ikään kuin taistelun olisi ollut taktisesti välttämätöntä kanavoitua valtion kautta Francon voittamiseksi. Turvautuminen ”realismin” ehdoilla perinteisiin sotilaallisiin menetelmiin, jotka äärivasemmisto (POUM ja CNT mukaanlukien) hyväksyi tehokkuuden nimissä, osoittautui lähes poikkeuksetta toimimattomaksi. Tätä tosiasiaa surkutellaan vieläkin, kuusikymmentä vuotta myöhemmin. Mutta demokraattinen valtio onnistuu fasismin vastaisessa aseellisessa taistelussa aivan yhtä huonosti kuin se onnistuu estämään fasismin rauhanomaisen valtaannousun. Tavallisesti valtiot inhoavat joutua tekemisiin yhteiskunnallisen sodan kanssa, ja tavallisesti ne pelkäävät kaikkea veljeilyä enemmän kuin kannustavat siihen. Kun antifasistit Guadalajarassa esittäytyivät Mussolinin lähettämille italialaisille sotilaille työläisinä, joukko italialaisia loikkasi. Tällaiset tapaukset jäivät kuitenkin poikkeuksiksi.

Madridin taistelusta (maaliskuu ’37) Katalonian lopulliseen kukistumiseen (helmikuu ’39) asti abortoidun vallankumouksen ruumis mätäni taistelukentillä. Voidaan puhua sodasta Espanjassa, ei vallankumouksesta. Tämän sodan ensisijaiseksi funktioksi nousi

set) että inhimillinen: vuoden 1937 tammikuun jälkeen vapaaehtoisten värväytymiset vähenivät ja sisällissota alkoi molemmissa leireissä riippua pakollisesta asevelvollisuudesta. Tämän seurauksena heinäkuun 1936 miliisiläinen, joka lähti kolonnastaan vuotta myöhemmin tasavaltalaiseen politiikkaan kyllästyneenä, saatettiin pidättää ja ampua ”rintamakarkurina”!

Sotilaallinen kehitys kapinasta miliiseiksi ja sitten vakinaiseksi armeijaksi muistuttaa Marxin kuvailemaa Napoleonin vastaisen ”sissi”sodan kehitystä (käsite guerrilla lainattiin aikanaan espanjan kielestä) toisenlaisissa historiallisissa olosuhteissa:

> ”Vertaamalla sissisodan kolmea vaihetta Espanjan poliittiseen historiaan voidaan huomata, että ne edustavat kolmea vastaavaa tasoa, joille Hallituksen vastavallankumouksellinen henki oli onnistunut lannistamaan kansan hengen. Alussa kokonaiset väestöt nousivat kapinaan. Sen jälkeen sissijoukkiot kävivät partisaanisotaa provinssien tukemana. Lopulta jäljelle jäi epäyhtenäisiä joukkioita, jotka olivat jatkuvasti vähällä muuttua rosvojoukoiksi tai taantua vakinaisiksi rykmenteiksi.”[13]

Vuoden 1936 kohdalla, kuten vuonna 1808:kaan, ei sotilaallisen tilanteen kehitystä voida selittää pelkästään tai edes enimmäkseen sodankäynnin taidolla. Kehitys johtuu sen sijaan poliittisten ja sosiaalisten voimien tasapainosta ja sen kääntymisestä vastavallankumoukselliseen suuntaan. Durrutin peräämä kompromissi, yhtenäisyyden välttämättömyys hinnalla millä hyvänsä, saattoi vain ojentaa voiton ensimmäiselle tasavaltalaiselle valtiolle (yli proletariaatin) ja sitten francolaiselle valtiolle (yli tasavallan).

Espanjassa alkoi vallankumous, mutta se kääntyi vastakohdakseen, kun proletaarit, vakuuttuneina siitä, että valta on käytännössä heillä, luottivat valtioon siinä, että se taistelisi Francoa vastaan.

[13]Marx, *Revolutionary Spain*, 1854 (MECW 13), p.422

Saksan tappio vuonna 1918 ja keisarikunnan romahdus panivat liikkeelle proletaarisen hyökkäyksen, joka oli tarpeeksi vahva järkyttääkseen yhteiskunnan perustaa, mutta kyvytön kumouksellistamaan sitä. Näin ollen se nosti sosiaalidemokratian ja liitot keskeiseen rooliin poliittisen tasapainon avaimina. Niiden johtajat esiintyivät järjestyksen miehinä, eivätkä he epäröineet kutsua apuun *Freikorpseja*, täysin fasistisia ryhmiä joiden joukoissa oli monia tulevia natseja, tukahduttamaan työläisten radikaalia vähemmistöä reformistisen enemmistön edun nimissä. Kommunistit, jotka olivat ensin hävinneet porvarillisen demokratian säännöille, hävisivät myös työväenluokan demokratialle: ”tehdasneuvostot” luottivat perinteisiin järjestöihin eivätkä vallankumouksellisiin, joita arvosteltiin helposti antidemokraateiksi.

Tässä kriittisessä vaiheessa demokratia ja sosiaalidemokratia olivat saksalaiselle kapitalismille korvaamattomia kapinahengen nitistämiseksi äänestyskopissa, reformien saamiseksi omistajilta ja kumouksellisten hajaannuttamiseksi.[6]

Vuoden 1929 jälkeen kapitalismin täytyi sen sijaan karsia osa keskiluokista ja saada kuriin proletaarit ja jopa porvaristokin. Poliittista pluralismia ja työläisten välittömiä etuja puolustavasta työväenliikkeestä oli tullut este. Pääoman ja työvoiman välisinä sovittelijoina työväenjärjestöt palvelevat molempien tarkoituksia, mutta yrittävät myös pysyä itsenäisinä suhteessa molempiin sekä valtioon. Sosiaalidemokratialla on merkitystä ainoastaan työnantajien ja valtion kanssa kamppailevana voimana, ei niihin sulautuneena elimenä. Sen alaa on valtavan poliittisen, kunnallisen, sosiaalisen, mutualistisen ja kulttuurisen verkoston hallinnointi. KPD oli lisäksi perustanut nopeasti oman valtakuntansa, pienemmän mutta silti laajan. Mutta kun pääomasta tulee yhä järjestäytyneempää, sillä on taipumus vetää yhteen kaikki eri juonteensa ja tuoda valtio-

[6]Ks. Serge Bricianer, *Anton Pannekoek and the Workers' Councils* (Telos, 1978) sekä Phillip Bourrinet, *The German/Dutch Left* (NZW, 2003). Molemmat Bourrinetin tutkimukset ovat saatavilla Infantile Disorder -webbisivuilla (http://www.left-dis.nl)

johtoinen elementti yrityksiin, porvarillinen elementti ammattiliittojen byrokratiaan ja sosiaalinen elementti julkishallintoon. Työväenluokan reformismin paino, joka lopulta läpäisi koko valtion, ja sen olemassaolo ”vastayhteiskuntana” tekivät siitä yhteiskunnallisesti konservatiivisen voiman, joka pääoman täytyi kriisissä eliminoida. Puolustaessaan palkkatyötä pääoman tekijänä SPD ja liitot toimivat korvaamattomassa antikommunistisessa roolissa 1918-1921, mutta tämä sama tehtävä johti heidät myöhemmin asettamaan palkkatyövoiman edun kaiken muun edelle, mikä haittasi pääoman uudelleenjärjestämistä kokonaisuudessaan.

Vakaa porvarillinen valtio olisi yrittänyt ratkaista tämän ongelman ammattiliittojen vastaisella lainsäädännöllä, kaappaamalla ”työläislinnakkeen” ja usuttamalla keskiluokat moderniteetin nimissä proletaarien arkaismia vastaan, kuten Thatcherin Englanti teki paljon myöhemmin. Tällainen hyökkäys edellyttää, että pääoma on suhteellisen yhtenäinen muutaman hallitsevan ryhmän alaisuudessa. Mutta vuonna 1930 Saksan porvaristo oli syvästi jakautunut, keskiluokat olivat romahtaneet ja kansallisvaltio raunioina.

Moderni demokratia edustaa ja sovittaa toisilleen vihamielisiä etuja niin pitkälle kuin mahdollista, joko neuvottelemalla tai pakottamalla. Loputtomat parlamentaariset kriisit ja todellinen tai kuviteltu vehkeily (joiden näyttämönä Saksa toimi viimeisen sosialistisen valtakunnankanslerin suistuttua vallasta 1930) demokratiassa ovat varma merkki pitkäaikaisesta epäjärjestyksestä hallitsevissa piireissä. 1930-luvun alussa kriisi sai porvariston heittelehtimään keskenään sovittamattomien yhteiskunnallisten ja geopoliittisten strategioiden välillä: joko työväenliikkeen syvempi integrointi tai sen tuhoaminen; kansainvälinen kauppa ja pasifismi tai sotilaalliselle laajentumiselle perustan luova autarkia. Ratkaisu ei välttämättä merkinnyt mitään Hitleriä, mutta se kyllä edellytti voiman ja väkivallan keskittämistä keskushallinnon käsiin. Kun keskustareformistinen kompromissi oli kuluttanut itsensä loppuun, ainoa jäljelle jäänyt vaihtoehto oli valtiojohtoinen, protektionistinen ja tukahduttava.

avoimesti ”sosiaalisen” sodan kulkua, jota antifasismin sisäinen dynamiikka muovasi. Vallankumouksellinen into mursi aluksi nationalistien innon. Sitten työläiset hyväksyivät laillisuuden: konflikti ajautui pattitilanteeseen ja sitten institutionalisoitui. Vuoden 1936 loppupuolesta eteenpäin miliisikolonnat olivat jumissa Zaragozan piirityksessä. Valtio aseisti vain ne sotilasyksiköt, joihin se luotti, siis ne jotka eivät takavarikoisi omaisuutta. Vuoden 1937 alkuun mennessä vanhoilla aseilla francolaisia vastaan taistelleissa, kehnosti varustetuissa POUM:n miliiseissä revolveri oli jo ylellisyyttä. Kaupungeissa miliisit olivat rinta rinnan täydellisesti varustettujen vakituisten sotilaiden kanssa. Rintamat jämähtivät, kuten Barcelonan proletaarien ja poliisien välillä. Viimeinen energianpurkaus oli tasavaltalaisten voitto Madridissa. Pian sen jälkeen hallitus määräsi yksityishenkilöt luovuttamaan aseensa. Asetuksella ei ollut välittömästi paljoakaan vaikutusta, mutta se kertoi halusta riisua kansa häpeilemättä aseista. Pettymys ja epäluulo nakersivat henkeä. Sota oli yhä enemmän spesialistien käsissä. Lopulta tasavalta jäi yhä hatarammalle pohjalle, kun kaikki sosiaalinen sisältö ja vallankumouksellinen olemus haihtui antifasistien leiristä.

Vallankumouksen pelkistäminen sodaksi yksinkertaistaa ja vääristää sosiaalisen kysymyksen kahteen vaihtoehtoon: voitto tai tappio, kuka on ”vahvin”. Kaikki huomio kiinnitetään siihen kellä on kurinalaisimmat sotilaat, ylivertainen logistiikka, pätevät upseerit ja takanaan tuki liittolaisilta, joiden poliittiseen luonteeseen kiinnitetään mahdollisimman vähän huomiota. Omalla tavallaan tämä kaikki merkitsee konfliktin viemistä yhä kauemmas jokapäiväisestä elämästä. Eräs sodankäynnille ominainen piirre on, että kukaan ei halua hävitä, mutta kaikki, jopa sotaintoilijat, haluavat sen loppuvan. Toisin kuin vallankumous, sota ei koskaan ylitä kodin kynnystä, paitsi tappion tapauksessa. Sotilaalliseksi konfliktiksi muuttuneena kamppailu Francoa vastaan ei enää ollut henkilökohtainen sitoumus, se menetti välittömän kosketuksensa omaan elämään ja siitä tuli liikekannallepano, joka oli samalla sekä taloudellinen (rintaman hyväksi tehty työ), ideologinen (julisteet kaduilla, tapaami-

kia hallussaan. Heidän tärkein voimansa oli Muukalaislegioonassa ja ”maurilaisissa”, jotka oli värvätty Marokosta, joka oli ollut Espanjan protektoraatti vuodesta 1912 alkaen, mutta joka oli jo pitkän aikaa kapinoinut sekä Espanjan että Ranskan siirtomaaunelmia vastaan. Espanjan kuninkaallinen armeija oli lyöty siellä pahasti 1921, pitkälti siitä syystä että armeijan marokkolaiset sotilaat olivat loikanneet. Ranskan ja Espanjan yhteistyöstä huolimatta Rifin sota (jossa kenraali nimeltä Franco oli tehnyt itsensä tunnetuksi) päättyi vasta kun Abd el-Krim antautui 1926. Kymmenen vuotta myöhemmin ilmoitus Espanjan Marokon välittömästä ja ehdottomasta itsenäisyydestä olisi herättänyt vähintäänkin levottomuutta taantumuksen iskujoukoissa. Tasavalta tietenkin torjui tämän ratkaisun lähes suoralta kädeltä, sillä sitä painostivat sekä konservatiiviset piirit että Englannin ja Ranskan demokratiat, jotka eivät olleet erityisen innostuneita omien imperiumiensa hajoamisen mahdollisuudesta. Lisäksi juuri samaan aikaan Ranskan kansanrintama paitsi kieltäytyi myöntämästä mitään reformin tapaistakaan omille siirtomailleen, myös hajotti Etoile Nord-Africainen, algerialaisen työväenliikkeen.

Kaikki tietävät, että ”puuttumattomuus”politiikka Espanjassa oli farssi. Viikko vallankaappauksen jälkeen Lontoo ilmoitti vastustavansa kaikkia asekuljetuksia Espanjan silloiselle lailliselle hallitukselle ja olevansa puolueeton siinä tapauksessa, että Ranska tempautuisi mukaan konfliktiin. Demokraattinen Englanti asetti näin tasavallan ja fasismin samalle viivalle. Niinpä Blumin ja Thorezin Ranska lähetti pari lentokonetta, kun Saksa ja Italia lähettivät kokonaisia divisioonia tarvikkeineen. Neuvostoliiton ja kommunistipuolueiden hallinnassa olleiden kansainvälisten prikaatien sotilaallisella arvolla taas oli kova hinta, nimittäin kaiken stalinismin vastustuksen eliminointi työväenluokan joukoista. Vuoden 1937 alussa, ensimmäisten aselähetysten saavuttua, Katalonia erotti Ninin asemastaan oikeusministeriön neuvonantajana.

Harvoin on ahdas käsitys historiasta listana taisteluita, tykkejä ja strategioita ollut yhtä avuton kuin yrittäessään selittää tämän

Tällainen ohjelma edellytti sosiaalidemokratian purkamista väkivalloin. Sosiaalidemokratia oli työläiset kesyttäessään saanut laajaa vaikutusvaltaa, muttei kuitenkaan pystynyt yhdistämään koko Saksaa taakseen. Tämä yhdistäminen oli natsismin tehtävä, joka onnistui vetoamaan kaikkiin luokkiin työttömistä aina teollisuuspomoihin asti. Tämä onnistui kansankiihotuksella, joka vei voiton jopa porvarillisten poliitikkojen vastaavasta, sekä antisemitismillä, jonka tarkoitus oli rakentaa yhteenkuuluvuutta ulossulkemisen avulla.

Miten työväenpuolueet olisivat voineet estää sellaisen muukalaiskammoisen ja rasistisen hulluuden, kun ne olivat itse niin usein kulkeneet nationalismin seurassa? SPD:n kohdalla tämä oli ollut selvää vuosisadan vaihteesta asti, ilmiselvää vuonna 1914, ja allekirjoitettu verellä vuoden 1919 sopimuksessa *Freikorpsien* kanssa, jotka oli valettu pitkälti samaan soturimuottiin kuin aikalaisensa *fascit*.

Sitä paitsi sosialistit eivät olleet olleet vastustuskykyisiä antisemitismille. Abraham Berlaun *The German Social-Democratic Party 1914-1921* (Columbia 1949) kuvaa, miten monet SPD:n tai liittojen johtajat ja jopa arvostettu *Neue Zeit* pauhasivat avoimesti ”vieraita” (siis puolalaisia ja venäläisiä) juutalaisia vastaan. Maaliskuussa 1920 Berliinin poliisi (sosialistien alaisuudessa) ratsasi juutalaiskorttelit ja lähetti noin 1000 ihmistä keskitysleiriin. Kaikki vapautettiin myöhemmin, mutta työväenliike oli osaltaan levittämässä antisemitismiä.

KPD ei puolestaan ollut epäröinyt liittoutua nationalistien kanssa Ranskan tekemää Ruhrin miehitystä vastaan 1923. Yksikään Kominternin teoreetikko ei vastustanut Radekia, kun tämä totesi, että ”vain työväenluokka voi pelastaa kansakunnan”. KPD:n johtaja Thalheimer teki selväksi, että puolueen pitäisi taistella Saksan porvariston rinnalla, joka näytteli ”objektiivisesti vallankumouksellista roolia ulkopolitiikassaan”. Myöhemmin, vuoden 1930 tienoilla KPD vaati ”kansallista ja yhteiskunnallista vapautta” ja arvosteli fasismia ”kansakunnan pettäjäksi”. Saksan stalinistit puhuivat niin

yleisesti ”kansallisesta vallankumouksesta”, että se innoitti Trotskia kirjoittamaan 1931 pamfletin *Against National Communism!*.

Tammikuussa 1933 arpa heitettiin. Kukaan ei voi kiistää sitä, että Weimarin tasavalta antautui Hitlerille avosylin. Sekä oikeisto että keskusta olivat alkaneet pitää häntä joko mahdollisena ratkaisuna maan ohjaamiseksi pois umpikujasta tai väliaikaisena pienempänä pahana. ”Suurpääoma”, joka suhtautui pidättyväisesti kaikkeen hallitsemattomaan kuohuntaan, ei ollut siihen asti ollut sen auliimpi NSDAP:ta kuin mitään muitakaan nationalistisia ja oikeistolaisia ryhmiä kohtaan. Vasta marraskuussa 1932 Schacht, porvariston läheinen neuvonantaja, sai liikemiespiirit vakuuttuneeksi tuen antamisesta Hitlerille (jonka kannatus vaaleissa oli kaiken lisäksi lähtenyt pieneen laskuun), koska hän näki Hitlerissä voiman, joka pystyisi yhdistämään valtion ja yhteiskunnan. Se, että teollisuuspamput eivät osanneet ennakoida seurauksia, jotka johtivat sotaan ja sitten tappioon, on eri asia, eivätkä he joka tapauksessa niittäneet mainetta ainakaan osallistumisellaan hallinnon vastaiseen salaiseen vastarintaan.

30. tammikuuta 1933 Hindenburg nimitti Hitlerin valtakunnankansleriksi täysin laillisessa järjestyksessä. Hindenburg oli itse valittu presidentiksi perustuslaillisesti vuotta aiemmin, ja hänen valintaansa olivat kannattaneet sosialistit, jotka näkivät hänessä turvan… Hitleriä vastaan. Natsit olivat vähemmistössä ensimmäisessä NSDAP:n johtajan muodostamassa hallituksessa.

Seuraavina viikkoina naamiot riisuttiin: työväenluokan militantteja etsittiin ja jahdattiin, heidän toimistonsa suljettiin ja terrorin valtakausi alkoi. Maaliskuun vaaleissa 1933, joita varjostivat sekä SA-joukkojen että poliisin väkivalta, valittiin valtiopäiville 288 NSDAP:n edustajaa (kun KPD säilytti yhä 80 ja SPD 120).

Naiivimmat ihmiset saattaisivat olla yllättyneitä siitä, miten säyseästi repressiivinen koneisto siirtyy diktaattorien valtaan, mutta valtiokoneisto tottelee aina sitä komentavaa auktoriteettia. Eivätkö uudet johtajat olleet aivan laillisia? Eivätkö korkea-arvoiset juristit laatineet säädöksiään maan korkeimpien lakien mukaisesti? Jos

> on päättynyt. Ne, jotka haluavat oman liikkeensä olevan kaikkein vahvin, työskentelevät väärään suuntaan. Tyranniaa vastaan on vain yksi mahdollinen rintama, yksi organisaatio ja vain yhdenlainen kuri.”[11]

Kuulijat saattaisivat ajatella, että vallankumous olisi jo tapahtunut, poliittisesti ja sosiaalisesti, ja tarvitsisi vain sotilaallisen viimeistelynsä: fasistien murskaamisen. Durrutissa ja hänen tovereissaan ruumiillistui energia, joka ei ollut odottanut vuotta 1936 hyökyäkseen yli olemassaolevan maailman. Mutta kaikki maailman taistelutahtokaan ei riitä, kun työläiset suuntaavat kaikki iskunsa valtion yhtä tiettyä muotoa vastaan, eivätkä valtiota vastaan sinänsä. Vuoden 1936 puolivaiheilla rintamasodan hyväksyminen merkitsi sosiaalisten ja poliittisten aseiden jättämistä porvariston käsiin rintamalinjojen taakse, ja lisäksi se tarkoitti sotilaallisen toiminnan jäämistä vaille sitä alkuperäistä tarmoa, jonka se ammensi toisesta toimintaympäristöstä, ainoasta jossa proletariaatilla on etulyöntiasema. Kuten ”hollantilainen vasemmisto” kirjoitti:

> ”Jos työläiset todella haluavat rakentaa puolustusrintaman valkoisia vastaan, he voivat tehdä niin ainoastaan ottamalla poliittisen vallan haltuunsa sen sijaan, että jättäisivät sen kansanrintamahallituksen käsiin. Toisin sanoen vallankumouksen puolustaminen on mahdollista vain proletariaatin diktatuurin, ei kaikkien antifasististen tahojen yhteistyön kautta (…) Oleellista proletariaatin vallankumouksessa on vanhan valtiokoneiston tuhoaminen ja se, että työläiset itse vastaavat vallan keskeisistä toiminnoista.”[12]

Kesällä 1936 nationalisteilla ei ollut tietoakaan ratkaisevasta sotilaallisesta herruudesta, heillä ei ollut ainuttakaan suurta kaupun-

[11] *Boletin de Información*, CNT/AIT/FAI, Via Layetana, 32 y 34, Barcelona, 11. marraskuuta 1936

[12] *P.I.C.*, julkaissut GIC, Amsterdam, lokakuu 1936

rintamalla taistelevien veljiensä arvoinen. Jos Katalonian työläiset ovat ottaneet harteilleen äärimmäisen koettelemuksen, taistelun eri rintamilla, niin myös kylissä ja kaupungeissa asuvien täytyy nousta liikekannalle tekemään oman osansa. Sankarilliset miliisimme, jotka ovat valmiita uhraamaan henkensä taistelukentällä, haluavat olla varmoja siitä ketkä ovat heidän takanaan. Heistä tuntuu, ettei palkankorotuksen tai työpäivän lyhennyksen puuttumisen pitäisi estää ketään täyttämästä velvollisuuttaan. Tänä päivänä kaikkien uurastajien, ja etenkin CNT:läisten, täytyy olla valmiita korkeimpiin uhrauksiin. Sillä vain siten voimme toivoa voittavamme fasismin.

Osoitan puheeni kaikille järjestöille ja pyydän niitä hautaamaan konfliktinsa ja kaunansa. (…)

Miliisit on määrätty militarisoitaviksi. Jos tämän on tarkoitus pelotella meitä, pakottaa meidät rautaiseen kuriin, niin tämä on väärä menettelytapa. Me haastamme tämän asetuksen antaneet tulemaan rintamalle ja todistamaan omin silmin moraalimme ja kurimme, ja vertaamaan sitä takalinjojen moraaliin ja kuriin. Emme hyväksy saneltua kuria. Me täytämme velvollisuutemme. Tulkaa rintamalle näkemään organisaatiomme! Me tulemme myöhemmin Barcelonaan tarkastamaan teidän kurinne, teidän organisaationne ja teidän kontrollinne!

Rintamalla ei ole kaaosta, ei kurittomuutta. Meillä kaikilla on vahva vastuuntunne. Tiedämme mitä olette uskoneet käsiimme. Voitte nukkua rauhassa. Mutta muistakaa, että olemme jättäneet Barcelonan teidän käsiinne. Vaadimme vastuullisuutta ja kurinalaisuutta myös teiltä. Osoittakaamme kykymme estää uusien erojen luominen sen jälkeen kun sotamme fasismia vastaan

”demokraattisessa valtiossa” – ja Weimar oli sellainen – on konflikti sen kahden siiven välillä, niin voittajaksi ei nouse demokratia. Jos ”lakiin perustuvassa yhteiskunnassa” – ja Weimar oli myös sellainen – on ristiriita, täytyy lain taipua palvelemaan valtiota, eikä koskaan toisin päin.

Mitä tekivät demokraatit näiden muutamien kuukausien aikana? Oikealla olevat hyväksyivät uuden järjestelyn. Zentrum, keskustan katolinen puolue, jonka äänisaalis oli jopa kasvanut maaliskuun 1933 vaaleissa, puolsi äänestyksessä Hitlerille neljäksi vuodeksi myönnettyjä täysiä poikkeustilavaltuuksia, joista tuli natsidiktatuurin laillinen perusta.

Sosialistit puolestaan yrittivät välttää KPD:n kohtalon, joka oli julistettu laittomaksi 28. helmikuuta Reichstagin tulipalon jälkeen. 30. maaliskuuta 1933 he lähtivät toisesta internationaalista todistaakseen saksalais-kansallisen luonteensa. 17. toukokuuta heidän parlamenttiryhmänsä äänesti tukevansa Hitlerin ulkopolitiikkaa.

22. kesäkuuta SPD hajotettiin ”kansan ja valtion vihollisena”. Pari viikkoa myöhemmin Zentrum pakotettiin hajottamaan itsensä.

Ammattiliitot seurasivat Italian CGL:n jalanjäljissä ja toivoivat pelastavansa sen minkä pystyvät väittämällä olevansa epäpoliittisia. Vuonna 1932 liittojen johtajat olivat julistaneet olevansa riippumattomia kaikista puolueista ja välinpitämättömiä valtiomuotoa kohtaan. Tämä ei estänyt heitä etsimästä sopua Schleicherin kanssa, joka oli kansleri marraskuusta 1932 tammikuuhun 1933, ja joka etsi kannatuspohjaa ja jonkinlaista uskottavaa työläismyönteistä demagogiaa. Natsien muodostettua hallituksen liittojen johtajat uskottelivat itselleen, että jos he tunnustaisivat kansallissosialismin, jättäisi hallinto heille jonkin verran tilaa. Tämä strategia huipentui farssiin, jossa liittojen jäsenet marssivat hakaristin alla vappuna 1933, joka oli saanut uudeksi nimekseen ”saksalaisen työn juhla”. Se oli turha yritys. Seuraavina päivinä natsit lakkauttivat liitot ja pidättivät niiden militantit.

Työväenluokan byrokratia, joka oli koulutettu hillitsemään massat ja neuvottelemaan niiden nimissä tai sen epäonnistuessa tukah-

duttamaan ne, kävi yhä viimeistä taisteluaan. Työväenbyrokraatteja vastaan ei hyökätty siksi, että he eivät olisi olleet tarpeeksi isänmaallisia. Porvaristoa eivät häirinneet katteettomat lupaukset, joita byrokraatit olivat antaneet vanhalle, vuotta 1914 edeltäneelle internationalismille, vaan pikemminkin sellaisten ammattiliittojen olemassaolo jotka, olivatpa ne kuinka nöyristeleviä tahansa, säilyttivät tietyn itsenäisyyden aikana, jolloin jopa luokkayhteistyön instituutio kävi tarpeettomaksi jos valtio ei kontrolloinut sitä täydellisesti.

Barcelona: 1936

Italiassa ja Saksassa fasismi otti valtion haltuunsa laillisin keinoin. Demokratia antautui diktatuurille tai vielä pahempaa, otti diktatuurin avosylin vastaan. Mutta entä Espanja? Oliko se poikkeustapaus jossa toimittiin päättäväisesti, mutta koettiin silti murheellinen tappio? Kaukana siitä! Espanja oli demokratian ja fasismin välisen aseellisen yhteenoton äärimmäinen tapaus, jossa kamppailu säilyi luonteeltaan yhä samana taistona, niin että vastakkain oli kapitalistisen kehityksen kaksi muotoa, kapitalistisen valtion kaksi poliittista muotoa, kaksi valtiorakennetta jotka taistelivat oikeutuksestaan samassa maassa.

Vastalause!! – ”Mielestäsi siis Franco ja työväenluokan miliisi ovat yksi ja sama asia? Suurmaanomistajat ja maita kollektivisoivat köyhät maalaiset kuuluvat samaan leiriin?!”

Ensinnäkin yhteenotto tapahtui ainoastaan, koska työläiset nousivat fasismia vastaan. Kaikki liikkeen sisäiset ristiriitaisuudet kävivät ilmi jo sen ensimmäisinä viikkoina: kiistämätön luokkasota muuttui kapitalistiseksi sisällissodaksi (vaikka ei tietysti ollutkaan mitään roolijakoa, jonka mukaan kaksi porvarillista ryhmit-

Jos kuvitellaan proletaaririntama asettumassa porvarillista rintamaa vastaan, niin hahmotetaan proletariaatti porvarillisin käsittein, poliittisen vallankumouksen tai sodan mallin mukaisesti (vallan ottaminen joiltain, heidän alueensa miehittäminen). Näin tuodaan takaisin kuvaan kaikki se, minkä kapinan hetki oli hukuttanut alleen: hierarkia, spesialistien arvostus, sellaisen tiedon arvostus joka Tietää, ja teknologian arvostus ratkaisuna ongelmiin, lyhyesti sanottuna kaikki mikä tekee tavallisesta ihmisestä mitättömän. Espanjassa vallankumous haihtui vuoden 1936 luhistumisen jälkeen sotaponnisteluihin ja eräänlaiseen valtioille tyypilliseen taisteluun: rintamasotaan. Pian työväenluokkaisesta ”miliisistä” kehittyi ”sotilas”.

”Kolonnia” muodostaneet työläiset lähtivät Barcelonasta kukistamaan fasisteja muissa kaupungeissa, alkaen Zaragozasta. Vallankumouksen vieminen alueille, jotka eivät olleet tasavaltalaisten hallinnassa, olisi kuitenkin tarkoittanut vallankumouksen loppuunviemistä myös tasavaltalaisilla alueilla. Mutta edes Durruti ei näyttänyt käsittävän, että valtio oli kaikkialla yhä koskematon. Hänen kolonnansa (jonka jäsenistä 70% oli anarkisteja) laajensi edetessään kollektivisointeja: miliisit auttoivat maalaisrahvasta ja levittivät vallankumouksellisia ajatuksia. Mutta vaikka Durruti kuinka julisti, että ”nämä miliisit eivät koskaan tule puolustamaan porvaristoa”, eivät ne myöskään hyökänneet sitä vastaan. Kaksi viikkoa ennen kuolemaansa hän piti puheen, joka lähetettiin 4. marraskuuta 1936:

> ”Rintamalla ja taisteluhaudoissa vallitsee vain yksi aate ja yksi päämäärä – fasismin tuhoaminen.
>
> Vetoamme Katalonian kansaan, jotta se lopettaisi kaikki keskinäiset konfliktinsa ja vehkeilynsä, unohtaisi kaiken kateellisuuden ja politiikan ja ajattelisi vain sotaa. Poliitikot vain juonittelevat turvatakseen itselleen miellyttävän elämän. Tämä epämääräinen taito täytyy korvata työn taidolla. Katalonian kansan täytyy olla

Puhtaan poliittisella tasolla vuoden 1937 toukokuu johti johonkin, mitä ei vielä pari kuukautta aiemmin oltaisi voitu kuvitellakaan: Caballeroakin oikeistolaisempi sosialisti, Negrin, johtamassa hallitusta, joka oli ankarasti lain ja järjestyksen asialla ja muun muassa tukahdutti työläisiä avoimesti. Orwell – joka lähes menetti henkensä näissä tapahtumissa – käsitti, että sota ”demokratian puolesta” oli selvästikin ohi: ”Se tarkoitti, että yleinen liike oli jatkossa jonkinlaisen fasismin suuntaan.” Jäljelle jäi kahden fasismin välinen yhteenotto, kirjoitti Orwell, sillä erolla, että toinen oli vähemmän epäinhimillinen kuin kilpakumppaninsa: siksi hän piti kiinni tarpeesta välttää ”Hitlerin ja Francon paljaampi ja kehittyneempi fasismi”.[10] Siitä eteenpäin ainoa asia oli taistella vähemmän pahan fasismin puolesta kilpailevaa fasismia vastaan…

Sota nielee vallankumouksen

Voima ei tule sen enempää aseenpiipusta kuin vaaliuurniltakaan. Mikään vallankumous ei ole rauhanomainen, mutta sen ”sotilaallinen” ulottuvuus ei koskaan ole keskeinen. Kysymys ei ole siitä, päättävätkö prolet lopulta murtautua asevarastoihin, vaan siitä, päästävätkö he irti sen mitä he ovat: kauppatavaraksi muutettuja olentoja, jotka eivät enää voi eivätkä enää halua olla kauppatavaraa, ja joiden kapina kumoaa kapitalismin logiikan. Barrikadit ja konekiväärit nousevat tästä ”aseesta”. Mitä syvempi ja laajempi on muutos sosiaalisessa elämässä, sitä vähemmän aseita tarvitaan ja sitä vähemmän tulee ihmistappioita. Kommunistinen vallankumous ei koskaan muistuta teurastusta: tämä ei johdu mistään väkivallattomuuden periaatteesta vaan siitä, että vallankumous kumouksellistaa (sotilaat mukaanluettuna) enemmän kuin varsinaisesti tuhoaa.

[10] *Homage to Catalonia*, huhtikuu 1938. Vuonna 1951 sitä oli myyty vain 1500 kappaletta. Se käännettiin ensi kerran vasta 1951 ja julkaistiin USA:ssa seuraavana vuonna. Suom. *Katalonia, Katalonia*, 1974.

tymää olisivat järjestelleet jokaisen tapahtuman: historia ei ole näytelmä).[7]

Luokkiin jaetun yhteiskunnan dynamiikan muovaa viime kädessä tarve yhdistää nuo luokat. Kun tavallisen kansan räjähdys yhdistyy hallitsevien ryhmien epäjärjestykseen, kuten tapahtui Espanjassa, tulee yhteiskunnallisesta kriisistä valtion kriisi. Mussolini ja Hitler menestyivät maissa, joiden kansallisvaltiot olivat heikot ja vasta äskettäin yhdentyneet, ja joissa oli vahvoja paikallisia suuntauksia. Espanjassa valtio oli aina renessanssista modernin ajan alkuun asti koloniaalinen asemahti kaupallisessa yhteiskunnassa, jonka se lopulta romutti, tukehduttaen maareformin, yhden teollisuuden laajenemisen edellytyksistä. Itse asiassa Espanjan teollistumisen täytyi tapahtua monopolien, julkisten varojen kavaltamisen ja loisimisen kautta.

Tässä ei ole tilaa tehdä yhteenvetoa siitä 1800-luvun hullusta tilkkutäkistä, jonka muodostivat lukemattomat reformit ja liberaalit umpikujat, hallitsijasukujen kuppikunnat, karlistiset sodat, hallitusten ja puolueiden tragikoominen sarja ensimmäisen maailmansodan jälkeen, sekä kapinoiden ja tukahduttamisen kierre joka seurasi tasavallan perustamista 1931. Kaiken tämän humun takana oli nousevan porvariston heikkous – se oli ahtaalla, kun sen piti yhtäältä kilpailla maanomistajien oligarkian kanssa ja toisaalta pitää ehdottomasti aisoissa maalaisrahvaan ja työläisten kapinat. Vuonna 1936 maakysymystä ei oltu ratkaistu; toisin kuin Ranskassa vuoden 1789 jälkeen, Espanjan papiston maiden myynti 1800-luvun puolivälissä johti suurtilallisen porvariston vahvistumiseen. Jopa vuoden 1931 jälkeisinä vuosina Maareformi-instituutti käytti vain kolmanneksen käytössään olleista varoista suurtilojen ostamiseen. Vuosien 1936-1939 palo ei olisi koskaan päätynyt sellaisiin poliittisiin äärimmäisyyksiin – kuten siihen, että valtio räjähti kahteen puoleen, jotka kävivät kolmivuotisen sisällissodan – ilman järistyk-

[7] Vernon Richards, *Lessons of the Spanish Revolution* (Freedom Press, 1953). Michael Seidman, *Workers Against Work during the Popular Front* (UCLA, 1993).

siä, jotka olivat tehneet nousuaan yhteiskunnan syvyyksistä kokonaisen vuosisadan ajan.

Espanjassa ei ollut suurta keskusta-vasemmistolaista porvarillista puoluetta kuten Ranskan ”Parti Radical”, joka oli politiikan vetovoimainen keskus yli kuudenkymmenen vuoden ajan. Ennen heinäkuuta 1936 Espanjan sosiaalidemokratia säilytti paljon militantimman asenteen maassa, jossa palkkatyöläiset valtasivat usein maata, jossa lakot rehottivat, jossa Madridin raitiovaunutyöläiset yrittivät hallita itse työpaikkaansa, ja jossa väkijoukot ryntäsivät vankiloihin vapauttamaan osan 30 000:sta poliittisesta vangista. Kuten eräs sosialistijohtaja totesi:

”Demokraattisen tasavallan vakiinnuttamisen mahdollisuudet maassamme pienenevät päivä päivältä. Vaalit ovat vain muunnelma sisällissodasta.” (Voisi lisätä: muunnelma siitä, miten pitää se loitolla.)

Kesällä 1936 oli avoin salaisuus, että sotilasvallankaappaus oli tulossa. Annettuaan kapinallisille ensin kaikki mahdollisuudet valmistautua, oli helmikuussa vaaleilla valittu kansanrintama valmis neuvottelemaan ja ehkäpä jopa antautumaan. Poliitikot olisivat tehneet rauhansa kapinallisten kanssa, kuten he olivat tehneet Primo de Riveran diktatuurin aikana (1923-1931), jota tukivat huomattavat sosialistit (Caballero oli palvellut sitä tekninsenä neuvonantajana ennen kuin hänestä tuli työvoimaministeri vuonna 1931 ja sitten tasavallan hallituksen pääministeri syyskuusta 1936 toukokuuhun 1937). Ja eihän kenraali, joka oli totellut tasavallan määräyksiä kaksi vuotta aiemmin ja murskannut Asturian kapinan – Franco – voinut olla kovinkaan paha.

Mutta proletariaatti nousi, esti kaappauksen puolessa maata ja pysyi aseissa. Niin tehdessään työläiset taistelivat selvästikin fasismia vastaan, mutta he eivät toimineet antifasisteina, koska heidän toimintansa kohdistui sekä Francoa että demokraattista valtiota vastaan, joka järkkyi enemmän kansanjoukkojen omaaloitteisuuden kuin armeijan kapinan vuoksi. Kolme pääministeriä

voiman joka olisi voinut pelastaa ne poliittisesti ja… ”fyysisesti”. Heti kun lakko oli päättynyt, hallitus, joka tiesi tilanteen olevan siitä alkaen hallinnassaan, toi kaupunkiin 6 000 rynnäkkökaartilaista, poliisin eliittijoukkoja. Hyväksyessään POUM:n ja CNT:n ”edustuksellisten organisaatioiden” toimimisen välittäjinä sekä niiden kehotukset maltillisuuteen, antautuivat samat ihmisjoukot, jotka olivat kukistaneet fasistisen armeijan heinäkuussa 1936, tasavallan poliisille taisteluitta toukokuussa 1937.

Siinä vaiheessa repressio saattoi alkaa. Tarvittiin vain pari viikkoa POUM:n laittomaksi julistamiseen, sen johtajien pidättämiseen, heidän tappamiseensa laillisesti tai muuten, ja Ninistä eroon pääsemiseen. Perustettiin NKVD:n ja Kominternin salaisen koneiston organisoima rinnakkainen poliisivoima, joka oli vastuussa ainoastaan Moskovalle. Kuka tahansa, joka osoitti vähänkään vastustavansa tasavaltalaista valtiota ja sen tärkeintä liittolaista Neuvostoliittoa, voitiin leimata ”fasistiksi” ja jahdata sellaisena. Kaikkialla maailmassa hyvää tarkoittavien kaunosielujen kuoro toisti herjauksia, jotkut tietämättömyyttään, toiset oman etunsa tähden, mutta joka ikinen heistä varmoina siitä ettei mikään tuomio olisi liioiteltu, kun fasismi oli liikkeellä.

POUM:ia vastaan irti päästetty raivo ei ollut harhalyönti. Vastustaessaan Moskovan oikeudenkäyntejä POUM tuomitsi itsensä stalinismin tuhoamaksi – stalinismin, joka kävi kilpailijoidensa kanssa armotonta maailmanlaajuista kamppailua massojen hallinnasta. Tuohon aikaan paitsi kommunistisen puolueen kumppanit, myös monet poliittiset puolueet, juristit, toimittajat ja jopa Ranskan Ihmisoikeuksien liitto astuivat esiin vakuuttelemaan syytettyjen syyllisyyttä. Kuusikymmentä vuotta myöhemmin valtavirran ideologia pitää näitä oikeudenkäyntejä osoituksena Kremlin mielipuolisesta vallanhalusta. Ikään kuin stalinismin rikoksilla ei olisi mitään tekemistä antifasismin kanssa! Antifasistinen järjenjuoksu asettuu aina kaikkein maltillisimpien voimien rinnalle ja kääntyy aina kaikkein radikaaleimpia vastaan.

nousi valtaan. Barcelona otettiin proletaareilta. Zaragoza jäi fasistien käsiin.

Barcelona: toukokuu 1937

3. toukokuuta poliisi yritti vallata puhelinkeskuksen, joka oli anarkisti- (ja sosialisti)työläisten hallinnassa. Katalonian metropolissa, vallankumouksen sydämessä ja symbolissa, laillinen esivalta pani kaikkensa peliin riisuakseen aseista kaiken mikä oli vielä elävää, spontaania ja antiporvarillista. Paikallinen poliisi oli kaiken lisäksi PSUC:n käsissä. Avoimen vihamielisen voiman kohdatessaan työläiset käsittivät viimein, ettei tämä voima ollut heidän omansa, että kymmenen kuukautta aiemmin he olivat antaneet sille lahjaksi oman kapinansa, ja että heidän kapinansa oli käännetty heitä itseään vastaan. Vastauksena valtion valtapyrkimyksiin yleislakko halvaannutti Barcelonan. Se oli liian myöhäistä. Työläiset pystyivät vielä nousemaan valtiota (tällä kertaa sen demokraattista muotoa) vastaan, mutta he eivät enää kyenneet ajamaan kamppailuaan avoimen murroksen pisteeseen.

Kuten aina, ”sosiaalinen” kysymys oli sotilaallista merkittävämpi. Laillinen esivalta ei voinut määrätä katutaisteluissa. Muutaman tunnin kuluttua vallitsi kaupunkisissisodan sijaan asemasota, kerrostalo kerrostaloa vastaan. Se oli puolustusasemiin lukkiutunut pattitilanne, jossa kukaan ei voinut voittaa, koska kukaan ei hyökännyt. Poliisin hyökkäyksen jämähdettyä aloilleen se ei vaarantanut joukkojaan hyökkäyksissä anarkistien pitämiin rakennuksiin. Yleisesti ottaen kommunistipuolue ja valtio pitivät hallussaan kaupungin keskustaa, kun taas CNT ja POUM pitivät työläiskaupunginosia.

Status quo voitti lopulta poliittisin keinoin. Massat luottivat kahteen hyökkäyksen kohteena olevaan järjestöön, kun taas nämä, pelätessään vieraannuttavansa valtion, saivat ihmiset palaamaan töihin (vaikkakaan eivät aivan vaikeuksitta) ja purkivat siten ainoan

tuli ja meni yhdessä vuorokaudessa ennen kuin kansan aseistautuminen hyväksyttiin tapahtuneena tosiasiana.

Jälleen kerran kapinan kehittyminen osoitti, ettei kysymys väkivallasta ole ensisijaisesti tekninen. Voitto ei tule sille osapuolelle, jolla on aseellinen etulyöntiasema (armeija) tai suuremmat lukumäärät (kansa), vaan ennemminkin sille, joka rohkenee ottaa aloitteen. Siellä missä työläiset luottivat valtioon, pysyi valtio passiivisena tai lupasi kuun taivaalta, kuten kävi Zaragozassa. Kun heidän kamppailunsa oli keskittynyttä ja iskevää (kuten Malagassa), työläiset voittivat; jos siitä puuttui tarmo, se hukkui vereen (20 000 kuoli Sevillassa).

Espanjan sisällissota alkoi siis aidolla kapinalla, mutta tämä luonnehdinta on epätäydellinen. Se pitää paikkansa vain alkuhetken osalta: se oli todellinen proletaarien kansannousu. Kukistettuaan taantumuksen voimat monissa kaupungeissa, työläisillä oli valta. Mutta mitä he aikoivat tehdä sillä? Pitäisikö heidän antaa se takaisin tasavaltalaiselle valtiolle, vai pitäisikö heidän käyttää sitä edetäkseen pidemmälle kommunistiseen suuntaan?

Heti kapinan jälkeen muodostetussa Antifasististen miliisien keskuskomiteassa oli delegaatteja CNT:stä, FAI:sta, UGT:stä (sosialistinen ammattiliitto), POUM:sta, PSUC:sta (Katalonian kommunistisen puolueen ja sosialistien tuoreen yhteenliittymisen tulos) sekä neljä edustajaa *Generalitatista*, Katalonian alueellisesta hallituksesta. Miliisien keskuskomitea oli työväenliikkeen ja valtion todella yhdistävä silta, ja lisäksi Katalonian puolustusministeriön turvallisuusneuvoston, yleisen järjestyksen komissaarin jne. läsnäolo vähintäänkin sitoi sen puolustusministeriöön, ellei tehnyt siitä ministeriön osaa. Niinpä se alkoikin pian purkautua.

Autonomiansa luovuttaessaan useimmat proletaarit uskoivat tietenkin pitävänsä todellista valtaa omissa käsissään ja antavansa poliitikoille vain pinnallisen auktoriteetin, johon he eivät luottaneet ja jota he voisivat hallita ja ohjata suotuisaan suuntaan. Olivathan he kuitenkin aseistautuneita?

Tämä oli kohtalokas virhe. Kysymys ei kuulu: kellä on aseet? Vaan paremminkin: mitä tekevät ihmiset, joilla aseet ovat? 10 000 tai 100 000 hampaisiin asti aseistautunutta proletaaria eivät ole yhtään mitään, jos he luottavat mihinkään muuhun kuin omaan voimaansa muuttaa maailmaa. Muuten se valta, jonka auktoriteetin he tunnustavat, ottaa seuraavana päivänä, seuraavassa kuussa tai seuraavana vuonna pois ne aseet, joita he eivät onnistuneet käyttämään sitä vastaan.

> ”Itse asiassa Espanjassa käytävä taistelu ”laillisen” hallituksen ja ”kapinallisvoimien” välillä ei ole millään muotoa taistelu ihanteiden puolesta, vaan tiettyjen porvarilliseen tasavaltaan linnoittautuneiden kapitalististen ryhmien ja toisten kapitalististen ryhmien välinen kamppailu (…) Espanjan hallitus ei periaatteiltaan eroa mitenkään verisestä Lerouxin hallinnosta, joka murhasi tuhansia espanjalaisia proletaareja 1934 (…) Espanjan työläisiä sorretaan nyt heidän omissa käsissään olevilla aseilla!”[8]

Kapinalliset eivät ottaneet kumotakseen laillista hallitusta, toisin sanoen valtiota siinä muodossa kuin se silloin oli, ja kaikki heidän myöhempi toimintansa tapahtui sen suojeluksessa. ”Vallankumous oli alkanut, muttei koskaan vakiintunut”, kuten Orwell kirjoitti. Ennen kaikkea juuri tämä vaikutti sekä Francon vastaisen aseellisen taistelun kulkuun, joka jäi yhä pahemmin alakynteen, että kollektivisointien ja sosialisointien näännyttämiseen ja väkivaltaiseen tuhoamiseen, jota molemmat leirit harjoittivat. Kesän 1936 jälkeen todellista valtaa Espanjassa käytti valtio, eivät järjestöt, liitot, kollektiivit, komiteat jne. Vaikka Nin, POUM:n johtaja, oli oikeusministeriön neuvonantaja, ”ei POUM onnistunut missään vaikuttamaan millään tavalla poliisin toimintaan”, kuten eräs kyseisen puolueen puolustaja myönsi.[9] Vaikka työläismiliisit olivat todellakin tasavaltalaisen armeijan parhaimmistoa ja maksoivat raskaan hinnan taisteluissa, ei niillä ollut mitään painoarvoa ylimmän sotilasjohdon päätöksissä, joka yhdisti niitä tasaisesti vakinaisen armeijan yksiköihin (tämä prosessi vietiin loppuun vuoden 1937 alkuun mennessä), ja ennemmin näännytti ne kuin suvaitsi niiden autonomiaa. Mitä tulee vaikutusvaltaiseen CNT:hen, se väistyi kommunistipuolueen tieltä, joka oli ollut hyvin heikko ennen heinäkuuta 1936 (vain 14 edustajaa helmikuun 1936 kansanrintamahallituksessa, verrattuna 85 sosialistiin), mutta joka pystyi hivuttamaan itsensä osaksi valtiokoneistoa ja kääntämään valtion yhä enemmän omaksi edukseen radikaaleja ja etenkin CNT:n militantteja vastaan. Kysymys kuului: kuka oli tilanteen herra? Ja vastaus oli: valtio käyttää valtaansa salakavalasti ja raa’asti silloin kun sen täytyy.

Jos tasavaltalainen porvaristo ja stalinistit menettivät kallista aikaa hajottaessaan maalaiskommuuneja, riisuessaan aseista POUM:n miliisejä ja jahdatessaan trotskilaisia ”sabotöörejä” ja muita ”Hitlerin agentteja” juuri sillä hetkellä, kun antifasismin piti pistää kaikkensa peliin taistelussa Francoa vastaan, niin se ei johtunut siitä että he olisivat olleet itsetuhoisia. Valtiolle ja kommunistipuolueelle (josta oli armeijan ja poliisin kautta tulossa valtion selkäranka) nämä operaatiot eivät olleet ajanhukkaa. PSUC:n johtajan väitetään sanoneen: ”Ennen kuin valtaamme Zaragozan, meidän on vallattava Barcelona”. Heidän tärkein tavoitteensa ei koskaan ollut Francon murskaaminen vaan massojen pitäminen hallinnassaan, koska sitä varten valtiot ovat olemassa, ja juuri niin stalinismi

[8] *Proletariër*, raatikommunistisen ryhmän julkaisu Haagissa 27. heinäkuuta 1936. –– Raatikommunismi (saks. *Rätekommunismus*) tai neuvostojen kommunismi (engl. *council communism*) on leninistisen valtiososialismin kritiikistä syntynyt kommunismin suuntaus, jonka juuret ovat 1920-luvun Saksassa ja Hollannissa. Sitä ei pidä sekoittaa neuvostokommunismiin, jolla tarkoitetaan (usein antikommunistisessa yhteydessä) Neuvostoliiton sosialistista yhteiskuntajärjestelmää (suom.)

[9] Victor Alba, *Spanish Marxism versus Soviet Communism: a History of the POUM* (Transaction Press, 1988).